

ZAGREB, 12. VELJAČE/FEBRUARA 1992.

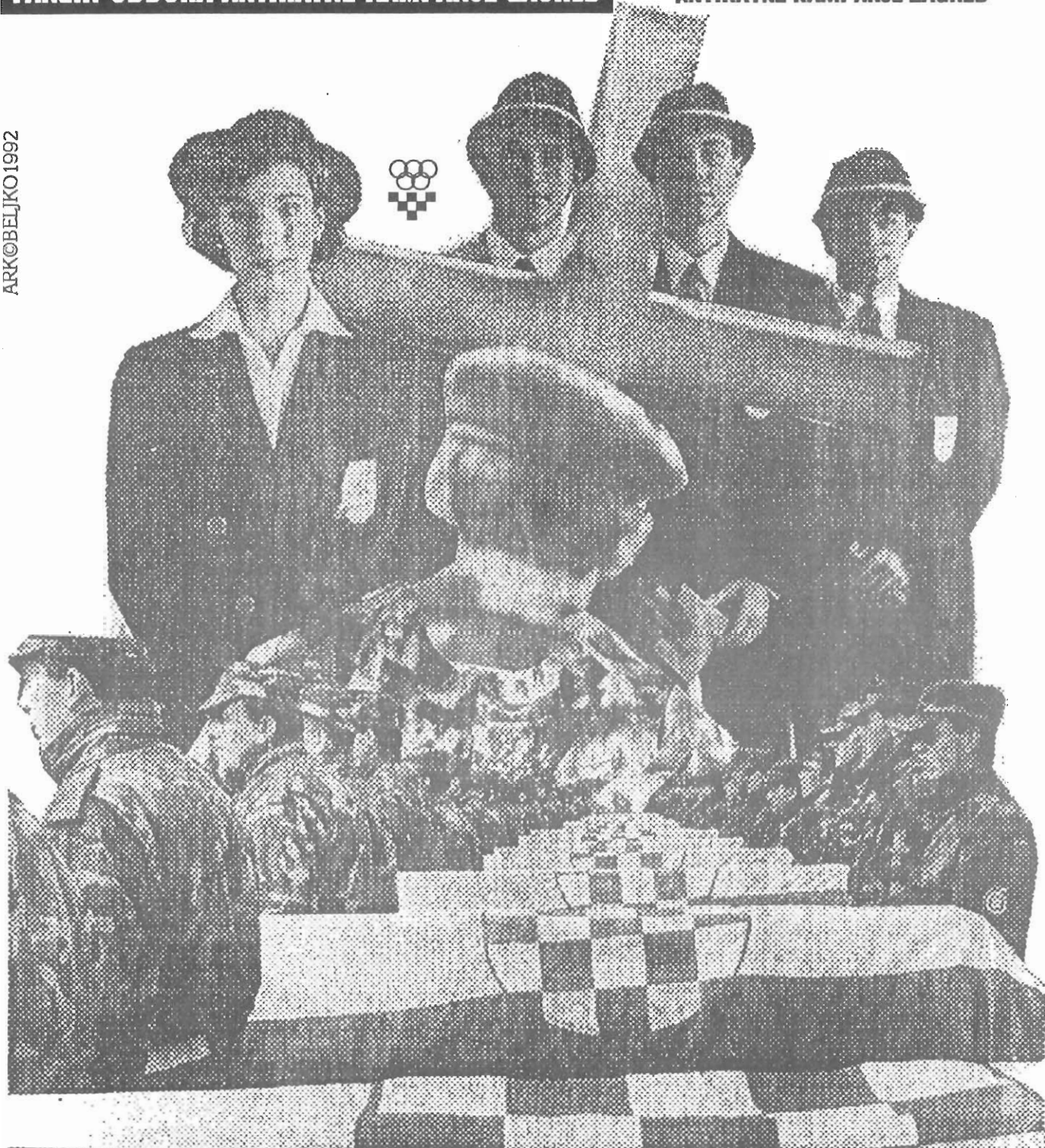
ARKzin

FANZIN ODBORA ANTIRATNE KAMPANJE ZAGREB

4

CIJENA 70 DINARA
KUPOVINOM ARKzina POMAŽETE RAD
ANTIRATNE KAMPANJE ZAGREB

ARK©BELJKO1992

HRVATSKA: RAT, PRIZNANJE, OLIMPIJADA, POKOPI

15. siječnja, 1992.

• Uredništvu VJESNIKA (za Pisma čitatelja) u povodu napisa "DANAJSKI DAR ZA HRVATSKU" DRA ZVONKA LEROTIĆA, "VJESNIK", 14.01.92.

BOSNA IMA SVOJU LOGIKU I SVOJA PRAVA

Poslije niza nedorečenih aluzija, odgovor prof. dr. Zvonka Lerotića, savjetnika predsjednika Tuđmana, na pismo petorice hrvatskih intelektualaca iz Bosne i Hercegovine, prvo je nedvosmisleno očitovanje hrvatskoga vrhovništva da je podjela Bosne i Hercegovine cilj kojemu teži. Tako je Hrvatska dovedena u situaciju da, u trenutku kada sama traži priznanje samostalnosti, brutalno negira suverenost druge države koja traži isto.

U ovom trenutku, Bosna i Hercegovina je pod okupacijom mnogo nadmoćnijeg neprijatelja, kao što je pod okupacijom i veliki dio Hrvatske. Njezini politički lideri prisiljeni su postupati oprezno, spašavajući ono što se može. Možda je politika Izetbegovića i ostalih bosanskih lidera uistinu pogrešna. Osobno sam vrlo kritičan prema politici koju je hrvatski vrh vodio zadnje dvije godine. Ali nepojmljivo je da se zbog moguće pogrešne politike trenutačnog vodstva

dovodi u pitanje suverenitet jedne države. Ovakvim brutalnim proklamiranjem teritorijalnih apetita prema drugoj državi, Hrvatska se izjednačava sa današnjim agresorima na nju samu. U Lerotićevom je pismu to eksplicitno rečeno: »Hrvatski i srpski narod postavljaju pitanje svoje suverenosti i svoje teritorijalne cjelovitosti kao pitanje svoga opstanka. To ne mogu zaustaviti predsjednik Tuđman, a niti predsjednici Izetbegović i Milošević.« Muslimane nitko i ne pita, ostaje im samo da se s time pomire. Uzornom retorikom *antibirokratske revolucije*, gospodin Lerotić iz zagrebačkih dvora podučava petoricu bosanskohercegovačkih Hrvata što želi hrvatski narod u BiH. Po istom misaonom obrascu, konkretnu politiku trenutačnog hrvatskog političkog vrha Lerotić brani pozivajući se na »zadivljujući napor cijelog hrvatskog naroda u borbi za slobodu« i »rezultate lani održanog referenduma«. Ne

sjećam se da je na referendumu bilo riječi o podjeli BiH. Po čemu se zahtjev za »teritorijalnom cjelovitošću« razlikuje od parole »Svi Srbi u jednoj državi«? Kako to mislite ostvariti osim ratom, kada se teritorijalni apetiti preklapaju? Da li je na vidiku sporazum sa agresorom na Hrvatsku na račun trećeg? Da li je to uistinu »politika koja odgovara duhu vremena«? Tragično je čitati ovakav huškački pamflet nekadašnjeg liberala dra Lerotića, sada člana dvorske svite. Njegova rečenica »autori pamfleta dijele sudbinu svih opsjednutih ljudi kojima je oduzeta rasudna moć« podsjetila me, tko zna zašto, na pogromske tekstove dra Stipe Šuvara u kojima smo mogli »uživati« prije samo tri godine.

Zoran Oštrić

MARK: PORUKA JAVNOSTI POVODOM PULSKIH DEMONSTRACIJA

Kako je 23. siječnja izvijestila HRT, nekoliko desetaka majki je u puli demonstriralo protiv mobilizacije njihovih sinova. Izvještaj Hrvatskog radija o tom događaju pravi je obrazac totalitarne reakcije: rečeno je da će to biti novi razlog za *upiranje prsta* prema Puli, koja je navodno tek uspjela potvrditi svoj patriotizam. Istaknuto je da se priprema zasjedanje općinskih organa, kao da je riječ o ugrožavanju javnog poretka. Na kraju je akcija pulskih majki čak označena kao demonstriranje *protiv Hrvatske* - dakle, praktički kao *veleizdaja!*

Rat nije isprika za ukidanje osnovnih liberalnih i demokratskih prava. Jedno od tih prava je i demonstriranje neslaganja s bilo kojom političkom mjerom. O tome da li nam treba jačanje vojske ili demilitarizacija imaju pravo raspravljati svi državljani Hrvatske - pa i u nenasilnim uličnim demonstracijama. Neslaganje s svojim rešenjima ne svodi se na poruku "uzmite sinove iz JNA i dajte ih u Gardu", a pravo na odbijanje vojne službe na osnovi vlastite savjesti zajamčeno je i hrvatskim Ustavom.

Ako Hrvatska radio-televizija već ne želi promicati ta demokratska i slobodarska prava - barem nepristranim izvještavanjem - ona nema niti pravo javnog linča nad onima koji demonstriraju drugačiji stav. Pogotovo u državi koja svoje priznanje duguje podršci demokraciji, a ne krvi i tlu.

PORUKA JAVNOSTIMA HRVATSKE I SLOVENIJE

Kao i slovenska javnost, i mi smo neugodno iznenađeni vijestima TV Slovenija (prenesenom na Hrvatskoj televiziji 30. siječnja 1992) da Republika Slovenija gradi fortifikacije na granici s Hrvatskom. Ne javljamo se zato što bismo se bojali paljbe iz bunkerskih puškarica, niti nas brinu vojne procjene. Uznemiruje nas brzina kojom se i s te strane očitovale shvaćanje granica kao frontovskih linija.

Državljanima Slovenije i njihovi izabrani predstavnici su jedini koji imaju pravo odlučivati jesu li im potrebne granične utvrde i trebaju li nanjih trošiti svoj porez. Međutim, veze civilnog društva sežu i onkraj državnih granica, i zato zalog mira i sigurnosti nisu granice-bedemi, nego granice-mostovi, koji su tim bolji što se preko njih lakše prolazi. Zato se i mi uključujemo u razgovor o tome. Ako je granica "tvrda", za ljude je životno pitanje s koje se strane nalaze. Otvorena i prohodna granica nikome ne smeta i nitko nema razloga da je mijenja silom. Ali, otvorena granica traži i povjerenje. Bunker tu ništa ne pomažu: tko čuva mir spremajući se za rat, uvijek će se bojati rata.

I u najvećem ratu pravna država mora funkcionirati.
(Živko Juzbašić, ministar u Vladi Republike Hrvatske)

I SRBE UBIJAJU, ZAR NE?

JEDNA PRIČA IZ ZAGREBA

Iz mnogih priča izabrali smo jednu. Prenosimo prijavu koja je upućena Uredu za međunarodne odnose Vlade Republike Hrvatske. Tekst donosimo izvorno (pisan je isključivo velikim slovima), bez lektorskih intervencija.

**NEDELJKO PALAČKOVIĆ
STROZZIJEVA 4
ZAGREB (PRIVREMENO SE NALAZIM U PRISILNO)
UREDU ZA MEĐUNACIONALNE ODNOS**

**VLADE REPUBLIKE HRVATSKE
ZAGREB, RADICEV TRG 7**

MOLIM GORE NAVEDENI NASLOV DA MI POMOGNE U RJEŠAVANJU ZAŠTITE LJUDSKIH I NACIONALNIH PRAVA MOJE OBITELJI KAO I MOJIH NAIME RADI SE O SLJEDEĆEM OD 8 MJESECA OVE GODINE VRŠI SE PRITISAK I TEROR OD STRANE MOJIH SUSJEDA NIČIM IZAZVANE OD STRANE MENE MOJ SUSJED KARLOVIĆ ANTONIO DOPELJAO JE GRUPU LJUDI NAORUŽANIH I ALKOHOLIZIRANIH KAO I ŠTO JE I SAM BIO NA NAŠ STAN TE URLAJUĆI SRBINE MAJKU TI ČETNIČKU OTVARAJ DA TI VADIMO OČI I PIJEMO KRV KAO ŠTO TI RADIŠ MOM NARODU TE RAZBIVŠI STOL NA BALKONU KAKO SU UDARALI U ZID I PROZOR DA UĐEJU U STAN U NAMJERI DA IZVRŠIJU PRJETNJU U TOM MOMENTU JE ISTRČAO NJEGOV OTAC I OSTALI SUSJEDI TE JE NA NJIH VIKNUO ŠTO RADITE OSTAVITE ČOVJEKA NA MIRU A TI MAJMUNE DOLAZI U STAN I DA TE VISE NISAM ČUO NAŠTO SU SE OSTALI UDALJILI A NJEGOV SIN JE I DALJE OSTAO NA MOJIM VRATIMA DA ZAVRŠI ŠTO JE NAUMIO TAKO DA NAS JE TAJ PUTA SPASIO NJEGOV OTAC DA BI ISTI U JUTRO NASTAVIO S NASILJEM. OBRATIO SAM SE POLICIJI ZA POMOĆ NA TO NIJE REAGIRALA ONDA SU OSTALI SUSJEDI ISLI DATI ISKAZ DA SE MORA PODUZETI MJERE ZAŠTITE DA MI NIKOM NIŠTA NERADIMO. BEZ OBZIRA NA ISKAZE SUSJEDA HRVATA NASILJE SE NASTAVLJA S AUTOMATSKIM ORUŽJEM NA NAŠE ŽIVOTE TE SVOJIM NAORUŽANIM PRIJATELJIMA PARAGINIM BORCIMA NAS FIZIČKI ZLOSTAVLJAJU I PRIPJETILI UKOLIKO BUDEMO ISLI POLICIJI I DOKTORU DA ČE NAS ZAKLATI ŠTO MI NISMO NI SMJELI URADITI.

17.12. 1991. U 23³⁰ ZAČUO SAM SNAŽNO TURIRANJE AUTOMOBILA. PROVIRIO SAM KROZ VRATA MOGA

CIVILNE ŽRTVE RATA SRPSKE NACIONALNOSTI U SISKU

Ubijeni od nepoznatih počinitelja

Ovaj spisak sadrži osobe nadene mrtve u zadnjih nekoliko mjeseci.

1-4. Vila Dušan i Evica, te njihovi sinovi Marko i Željko.

- Postoje službeni nalazi patologa da su ubijeni iz vatrenog oružja.

5. Božić Vlado, vozač Slavijatransa iz Petrinje

- Umro od posljedica fizičkog zlostavljanja. Načelnik Policijske uprave iz Siska na konferenciji za novinstvo izjavio da se radilo o "prekoračenju ovlaštenja", ali nije poznato o mjerama prema počiniocima.

6. Đapa Milenko, radnik Rafinerije nafte Sisak

- Pronađen mrtav.

7. Oljača Branko, radnik MUP-a

- Pronađen mrtav.

8. Vranešić Zoran, radnik MUP-a

- Pronađen mrtav.

9. Čalić Mićo, radnik Željezare Sisak

- pronađen mrtav u šumi Brezovici.

10. Martić Ilija

- Ubijen na izlasku iz gostionice.

11. Arbutina Nikola, radnik Graditelja Sisak

- Pronađen mrtav.

12. Grubić Miloš, umirovljenik iz sela Blinjski Kut

- Odveden u Komarevo, boravio u zatvoru u Sisku. Pronađen mrtav na ulazu u selo.

13. Žilić Damjan, šef proizvodnje u Rafineriji nafte Sisak.

- Pronađen mrtav na Jakuševcu u Zagrebu.

STANA DA VIDIM ŠTO SE VANI DEŠAVA UTOM MOMENTU ZAPAZIO ME JE SUSJED JURLINEK MIŠKO IZ AUTOMOBILA KOJIM JE TURIRAO TE IZAVŠI IZNJEG OBRATIO MI SE SLJEDEĆIM RJEČIMA NEDO OČEŠ DA TE UBLJEM NAŠTO SAM MU JA ODGOVORIO SUSJED ZAKAJ BI ME TI UBIL PA ZNAŠ DA SE NIKAD NISMO SVAĐALI A NITI JEN DRUGOM ZAMJERILI NEMAŠ ME ZAŠTO UBITI NATO JE ON PODIVLJAO I ZAURLAO UBIT ČU TE ZATO ŠTO SI SRBIN - ČETNIK MAJKU TI J... SRPSKU TE SE JE MAŠIO ZA RASKOPČANU VJETROVKU DA IZVADI ORUŽJE VIDJEVŠI DA NEMA ORUŽJA U VJETROVCI POTRČAO JE U SVOJ STAN PO AUTOMATSKU PUŠKU I SNJOM SE UPUTI

PREMA NAŠEM STANU VIKAJUĆI NED O ČETNIČE IZAJI VAN DA TE UBIJE NAŠTO SAM JA ZAKLJUČAO VRATA I NISAM ODGOVARAO ONDA JE VIKNUO AKO TI NEČEŠ VAN JA DOLAZIM PO TEBE ŠTO JE I URADIO UDARAJUĆI PUŠKOM PO VRATIMA I TRGAJUĆI VRATA DA UĐE U STAN NIJE MU USPJELO JER SU ULAZNA VRATA MASIVNA TE NISU NA SREĆU POPUSTILA IZUZEV ŠTO JE POTRGAO KVAKU NA VRATIMA U NESREĆI IMA I SREĆE NJEGOVA SU GA DJECA PREKLINJALA DA NAS OSTAVI NA MIRU DA SMO IM MI DOBRI IDA IM NIŠTA NERADIMO NAŠTO JE TEK POPUSTIO NA MOLBU SVOJE SUPRUGE DA NAS OSTAVI NA MIRU. JA NISAM MOGAO ZVAT POLICIJU A NITI HITNU POMOĆ RADI SUSJEDA MIŠKA KOJI JE I DALJE S ORUŽJEM ČEKAO U RUCI DA SE JA POJAVIM PA SAM NAREDNI DAN OBAVJESTIO POLICIJU REKLI SU MI NEMOŽEMO VAM DATI ZAŠTITU A NITI INTERVENCIJU S OBIZROM DA ZNATE POČINIČA MORATE PODNIJETI PRIVATNU TUŽBU U PALAČI PRAVDE ŠTO SAM I UČINIO REKAVŠI SUDU DA NESMLJEM KUĆI S DJECOM JER POLICIJA NEMA OSNOVE DA IDE S NAMA DA UPOZORI POČINIČA DA ODUSTANE OD NAMJERE UBIŠTVA I PROTJERIVANJA. OD 8^h - 17^h MOLILI SMO ZAPOVJEDNIKA DA POŠALJE PATROLNA KOLA S NAMA DA UĐEMO U SVOJ STAN PO NAJNUŽNIJE STVARI TEK TADA JE POSLAO PATROLU DOŠAVŠI U STAN POLICIJA JE OTIŠLA DO MIŠKA S KOJIM JE OBAVILA RAZGOVOR I PRIZNAJE ŠTO JE UČINIO ALI DA NE ODUSTAJE DOK NAS NE UNIŠTI. NA TO POLICIJA NAM PREDLAŽE DA OSTANEMO U STANU DA ČEJU ONI PRENJETI ZAPOVJEDNIKU NJEGOVU IZJAVU NAŠTO MI IZ STRAHA NESMIJEMO BITI U STANU. ŠTOVANI NASLOVE JA SAM LOJALNI GRAĐANIN HRVATSKE I ROĐEN U ZAGREBU TE DOBROVOLJNO SAM SE PRIJAVIO U ODBRANU DOMOVINE 3.10.91. TE SE NEMOGU POSTOVJEČIVATI SA ČETNIŠTVOM I ANTI ELEMENTOM TE NASILJEM UGROŽAVATI I PROTJERIVATI U SVEZI S TIM VAS MOLIM DA NADETE RAZUMJEVANJE DA ZAŠTITITE POŠTENE GRAĐANE HRVATSKE UNAPRED VAM HVALA ZAMOLIO BIH VAS DA PUTEH HINE UPOZNATE JAVNOST O OVOM I SLIČNIM SLUČAJEVIMA MOŽE SE DOĆI NA LICE MJESTA U ULICU STROZZIJEVA 4 ZAGREB

TO HINA NIJE OBJAVILA

NERIJEŠENI SLUČAJEVI

23. prosinca održali su u Zagrebu konferenciju za tisak predstavnici Srpske narodne stranke. Novinar HINE pripremio je opsežan izvještaj s te konferencije, koji je objavljen znatno skraćen. Prenosimo neke izostavljene djelove.

Đukić je spomenuo Tomislava Merčepa, s "dvadesetak jastrebova", za Merčepa je naglasio da je savjetnik ministra unutarnjih poslova, a "vidan u krajevima i u vrijeme kad su izvršeni neki zločini". S tim u vezi spomenuo je Blagorodovo kod Daruvara i virovitička sela. U Gospiću je, kako tvrdi Đukić, nestalo između 100 i 150 Srba i to nakon što ih je tamošnja vlast pozvala da se vrate. Oni su pokupljeni i odvedeni i, kako je rekao Đukić, za dio njih se zna da više nisu živi. MUP je tamo poslao svoju komisiju ali nakon više od dva mjeseca nema nikakvih javnosti poznatih rezultata, rekao je predsjednik SNS-a.

Kako je rekao član Predsjedništva stranke Milovan Škorić, u Zagrebu je ispod oko 300 srpskih kuća, trgovina i ugostiteljskih objekata podmetnut eksploziv, a samo u Kozari putu, do prije 15 dana, zabilježeno je 47 eksplozija. Iz te i drugih zagrebačkih četvrti, gdje Srbi žive u većem broju, ostale je svega trećina njih, dok su ostali iselili, rekao je Škorić i dodao kako stranka ne može dati precizne podatke o svemu jer to treba znati policija, "ali možemo reći da Srbe nisu toliko otjerali zločini koliko činjenica da je policija otkrila počinitelje samo u jednom slučaju — ubojstvu tri člana obitelji Mihajla Zeca". Đukić je na to dodao da su se Srbi u Zagrebu žalili stranci s 830 predstavi.

Danas, mjesecima nakon što je sačinjen ovaj izvještaj, tragična sudbina Vukovara dobro je poznata međunarodnoj javnosti, a očigledno je namijenjena nedalekim Osijeku i Vinkovcima. Rasplamsavanjem rata, te njegovim mogućim širenjem na teritorij susjedne Bosne i Hercegovine, još se više proširuje spektar različitih prekršaja i zloupotreba ljudskih prava. Izlišno je nabrajati svaki pojedinačni slučaj, tim više što bi za kompetentnu i detaljnu analizu bio potreban istraživački tim različitih eksperata i mjeseci (možda godine) predanog rada. Dovoljno je biti svjestan činjenice da postoje sabirni logori za civile nesrpske nacionalnosti, u kojima su i djeca predmet fizičkog maltretiranja, da postoje dokazi i svjedoci nezapamćenih zločinata nad bespomoćnim civilnim stanovništvom (masakri civila u Voćinu, Nadinu, Škabrnji itd.), da se planski progone Hrvati i ljudi nesrpskih nacionalnosti pod prijetnjom smrću i time stvaraju etnički čiste regije.

U Baranji, koja je pod kontrolom JA i srpske gerile, Hrvati su obilježeni bijelim vrpčama oko ruke i odvođeni na prisilni rad; ne radi se o ratnim zarobljenicima ili pripadnicima vojnih formacija, već o civilima koji igrom slučaja žive na tim područjima.

Iako Bosna i Hercegovina službeno nije u ratu, ona je trenutno najveći vojni poligon u Ev-

RAT U HRVATSKOJ I LJUSKA PRAVA

HELKINKI GLEDA...

Srpska pobuna protiv hrvatskih vlasti poprimila je oružani oblik još u kolovozu 1990, kada se pojavljuju i prva kršenja ljudskih prava.

U kolovozu 1990, u pretežno srpskom gradiću Kninu (oko 15.000 stanovnika) Srbi su održali nacionalni referendum kojim su proglasili samostalnu autonomnu oblast (SAO) Krajinu. Tijekom sljedećih mjeseci i druga područja naseljena Srbima (kao većinskim stanovništvom) održala su slične referendume i proglasila se dijeleovima tzv. SAO Krajine. Dijelom Hrvatske, Srbi su postavili cestovne barikade i kontrolne punktove, pokušavajući uspostaviti kontrolu nad regijom i spriječiti u hrvatske vlasti da uspostave svoju jurisdikciju.

Nacionalna diskriminacija prema Hrvatima i drugim nesrpskim nacionalnostima tu je postala uobičajena praksa. Nasilje se primjenjivalo i prema Srbima koji su zagovarali pregovore sa hrvatskim vlastima ili su bili protiv nasilja i kriminalnih metoda poput zaustavljanja i pljačkanja putnika, otimanja automobila i drugih vrijednosti, premlaćivanja onih koji su odbijali dati "dobrovoljni" prilog za srpsku "pravednu stvar" itd.

Ove su metode rezultirale i prvim valom izbjeglica u Hrvatskoj. Od tada njihov je broj narastao na približno 700.000 ljudi. Prema izvještaju Helsinški Watcha, glasilu helsinškog odbora za ljudska prava, sačinjenom nakon njihove mi-

sije od 23. srpnja do 134. kolovoza 1991., kršenja ljudskih prava počinjena su od svih strana u sukobu. Zloupotrebe uključuju korištenje civila kao živog zida, uzimanje talaca, namjerno uništavanje civilnih ciljeva i kulturnih spomenika, zlostavljanje zatvorenika, pucanje na medicinska vozila i personal, otpuštanje namještenika zbog njihove nacionalnosti, zanemarivanje istrage ubojstva, tj. neno nesavjesno provođenje.

Zloupotrebe se razlikuju prema stranama u sukobu. Citiram zaključak u izvještaju "Helsinki Watcha": *Sadašnji sukob između Hrvata, i Srba i savezne Armije rezultirao je velikim brojem smrti civila i kršenju ljudskih prava. Većina zloupotreba počinjenih od strane Hrvata uključuje diskriminaciju protiv Srba: premlaćivanje zatvorenika pod policijskim nadzorom i zanemarivanje policijske istrage ubojstva također su ozbiljne zloupotrebe. Zloupotrebe počinjene od strane Srba uključuju fizičko maltretiranje - također i upotrebu električnih šokova nad zarobljenicima, kao i nezapamćene zloupotrebe civila i medicinskog personala, korištenje civila kao "živog zida" i uzimanje talaca.*

Jugoslavenska armija također je počinila ozbiljne zloupotrebe ljudskih prava napadajući civilne mete (bolnice, škole, crkve i kulturne spomenike itd.) potpomognuta srpskim pobunjenicima. Nedavni primjeri takvih napada pojavili su se 19. kolovoza, kada je JA napadala civilne mete u Osijeku i Vukovaru.

ropi. S njezinog teritorija JA vrši ofenzivne akcije na teritorij Hrvatske, a i u samoj BiH, već mjesecima stanovništvo živi u strahu, izloženo teroru raspuštenih grupa rezervista JA, te naoružanih gerilskih grupa i lokalnih "milicija". Prošle jeseni do te mjere je uništeno Hrvaticima naseljeno selo Ravno, na teritoriju BiH, a JA tjednima nije dopuštala uvidaj istražnoj komisiji vlade BiH.

Gotovo se svaki dan u novinama mogu pročitati članci o nerazjašnjenim nestancima istaknutih pojedinaca, pripadnika nacionalnih stranaka iz BiH. Većinom, to su nerazjašnjena ubojstva ili politički atentati.

I u Hrvatskoj se već duže zna da se dešavaju "misteriozni" nestanci građana pripadnika srpske nacionalnosti: pojedinačno se spominju Zadar i Gospić. Koliko je pozantno, pokrenuta je prijava protiv nekoliko pripadnika zadarskog MUP-a. Nestanci većeg broja pripadnika srpske nacionalnosti u Gospiću (u sredstvima javnog informiranja spominje se broj od 100 do 150 građana), MUP RH izjavio je da je istraga otvorena, te da se ne obznanjuju podaci u interesu otkrivanja istine.

Citati i podaci iz izvještaja koji je misija helsinškog odbora za zaštitu ljudskih prava sačinila nakon njihova boravka u Jugoslaviji od 23.07. - 14. 08. 1991.

Đuraženka Dobrić

RAT U HRVATSKOJ I PRAVA DJETETA

NAKROVA I BAVBA

Prema podacima Glavnog stožera saniteta od 7. veljače 1992. 42 djece je poginulo, a 320 je ranjeno u ratu u Hrvatskoj. Riječ je samo o potpuno dokumentiranim slučajevima. Broj prognane djece može se procijeniti iz ukupnog broja prognanih osoba koji je prema službenim podacima od 7. veljače preko 700 000. Najmanje trećina od njih su djeca. Broj djece čiji su roditelji poginuli u ratu nije još poznat. Neslužbene procjene poginulih kreću se oko 30.000. Većina ih je imala djecu. Sva djeca u Hrvatskoj izložena su direktnom iskustvu rata. Psihološki efekti variraju samo u intenzitetu — od življenja u podrumima u područjima u kojima su se neprekidno vodile borbe do života u područjima gdje bi ih povremene zračne uzbune otjerale u skloništa i podruma.

Ove brojke imaju slijedeće implikacije. Djeca se suočavaju s prijetnjom njihovom fizičkom integritetu. Nisu samo ranjena djeca ta koja se moraju nositi s boli, strahom i nesigurnošću. Neka su svjedoci nasilnih smrti ili stalne ugroženosti

života njihovih roditelja ili bliskih osoba (vojnici, zarobljenici). Neka su bila izložena borbama, bombardiranjima, nestašici vode i hrane. Mnoga su morala napustiti svoje domove i prijatelje pod vrlo stresnim okolnostima. Neka su odyojena od svojih obitelji. Mnoga su pod utjecajem emocionalnih stanja roditelja koji im ne mogu pružiti potrebnu podršku i zaštitu jer su i sami vrlo napeti ili preplavljeni osjećajem bespomoćnosti. Iskustva mnoge djece uključuju

strah od odvajanja, noćne more, tjeskobu, povučenosť, povećanu agresivnu samodestrukciju, psihosomatske poteškoće, neuspjeh u školi... Djeca srpske nacionalnosti suočena su s problemima identiteta i socijalne izolacije. Potrebne su različite aktivnosti kako bi se odgovorilo na rastuće potrebe djece u ratu. Uz pomaganje samoj djeci, potrebna je pomoć roditeljima i učiteljima kako bi razumjeli specifične probleme djece, pomogli im da ih prevladaju ili da se s njima nose. Kako bi viktimizacija djece bila što manja važno je kod odraslih razviti svijest o pogubnosti gajenja straha i mržnje u dječjim srcima.

N.P.

IZ DEKLARACIJE OUN O PRAVIMA DJETETA IZ 1959.

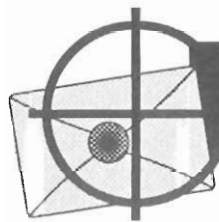
10. NAČELO

Dijete treba zaštititi od običaja i navada koje potiču rasnu, vjersku ili bilo koju drugu vrstu podvajanja. Treba ga odgajati u duhu razumijevanja, snošljivosti, prijateljstva između naroda, mira i općeg bratstva, te u svijesti da sve njegove snage i nadarenost trebaju služiti čovječanstvu.

IZ KONVENCIJE OUN O PRAVIMA DJETETA IZ 1989.

ČLAN 38.

U oružanim sukobima države potpisnice obavezno poštuju i ostvaruju pravila međunarodnog humanitarnog prava koja su bitna za dijete; da se uzdržavaju regrutiranja djece i njihovog direktnog sudjelovanja u neprijateljstvima; kao i da se u okviru zaštite civilnog stanovništva u oružanim sukobima svim raspoloživim mjerama osigura zaštita i briga o djeci koja su pogođena oružanim sukobima.

PISMA S ONE

PISMO IZ BAČKE

U nezavisnom listu NAPLÓ, koji na mađarskom jeziku izlazi u Subotici, objavljen je opsežan tekst s prikazom prvog broja ARKzina. Autor dodaje i dio o zbivanjima u Subotici. Prijevod s mađarskog poslao nam je jedan prijatelj iz Novog Sada.

Početak novembra '91. u Subotici je, diskretno, urađena jedna strogo naučna anketa koja je jednoznačno dokazala: građani Subotice ne odobravaju ratno rešenje sukoba. Anketom je obuhvaćeno 600 ispitanika (svi slojevi). Odgovore na postavljena pitanja (putem telefona) niko nije odbio. Rezultat: sedam odsto anketiranih odobrava rat kao način rešavanja sukoba a 93 odsto ispitanika se zalaže za mirno rešavanje, ali na različite načine.

(...)

Severna Bačka je utihnula. Sela deluju napušteno. Za nedeljnim ručkom su starci i starice. Mesto gazde na začelju stola je prazno. Od preostalih muških ruku u selu ni jedna u kući. Sve što je radno sposobno nalazi se u polju. Mlade žene sa dečicom vikend provode u Mađarskoj, u poseti odbeglim muževima u Segedinu, Mohaču, Baji, Kiskunhalašu. Seljaci su se dali u bekstvo kombijem, traktorima ili kamionima, da bi se imalo od čega živeti u inostranstvu. Na imanjima, prevoz kukuruza obavlja se konjskom zapregom, jer ni goriva nema. Zato su sela tako tiha. Nedeljni ručak protiče u tuzi, u razmeni informacija o tome koga su sve mobilisali, kuda su odbegli i gde se kriju oni koji se nisu odazvali pozivu, ko je izgubio život itd. Život više ne predstavlja temu za razgovor. O belosvetskim događajima, o mirovnim akcijama seljaci govore uzgredno. Ljudi su utučeni. Zalaganja za mir im serviraju sredstva javnog informisanja pod kontrolom partije na vlasti. Čitajući novine i prateći radio i TV emisije ima se utisak da političari rade u korist mira. Stvara se privid da se zalaganja za mir poklapaju sa zalaganjima opozicionih mirotvoraca i vanpartijaca koje pak policija proganja upravo zbog mirovnih akcija, tuče zbog javnog istupanja, zabranjuje mirovne aktivnosti. Istovremeno, armija koja je tu da pomiri, silom šalje na front one koji su neodlučni. Čini to po slovu Zakona novog zakonodavstva republike koja te iste zakone krši. Ko bi sve ovo mogao da razume? Kojoj mirovnoj inicijativi poverovati? Seljaci, međutim, daju pravo onim domaćim i inostranim mirotvorcima koji kažu: bolje je godinu dana pregovarati o miru bez rezultata nego dozvoliti da se oružje oglasi makar i za jedan dan!

PISMO IZ NOVOG SADA

U Novom Sadu osnovan je krajem prošle godine POKRET ZA MIR VOJVODINE. On nastavlja antiratne akcije kojih je u Novom Sadu i drugdje u Vojvodini bilo već od srpnja. U pismu koje smo primili sredinom siječnja, pišu:

U ovom našem pokretu za mir rade i deluju građani raznih nacionalnosti, Srbi, Hrvati, Mađari, Slovaci itd, koji takođe pripadaju različitim političkim strankama ili ne pripadaju nijednoj, ali svi zajedno imamo zajednički cilj, a to je da se na ovim našim prostorima gde živimo što pre uspostavi MIR. Zajedničko nam je i to da smo svi nesrećni zbog ovog prljavog građanskog rata koji se ovde u našoj zemlji vodi.

Hvala vam na vašem pismu, vaša podrška nam puno znači a naročito sada kada smo izolovani od sveta i kada smo zbog pogrešne politike koja se vodi u Srbiji ostali usamljeni.

Mi mirovnjaci ovde vrlo teško radimo, nemamo nikakvih uslova za rad. To što smo za mir, smatraju nas izdajnicima... Borimo se protiv blokade medija, pokušavamo da objasnimo u javnosti da smo za mir, dijalog i pregovore. Sve to teško podnosimo. Naše članove proganjaju, otpuštaju sa posla, prete nam a na mirovnim skupovima obavezno nas napadaju. Nacionalizam koji ovde jača, a sve zahvaljujući medijima, toliko je uneo mržnju među ljudima da smo svi očajni. Prinudeni smo da na TV gledamo užase rata, pokolje stanovništva, porušene gradove i sela, što još više izaziva kod ljudi želju za mržnjom i osvetom.

Ne možemo da ostanemo ravnodušni i da gledamo kako nam svakodnevno ginu sugrađani, rođaci, prijatelji, komšije. Ovde ginu mladi, čitave generacije mladih ljudi koje silom odvođe u rat. Svakodnevno se održavaju i skupovi protesta onih koji odbijaju da idu u rat i oni se kažnjavaju. Mi pored mirovnih akcija i skupova koje organizujemo i koji uvek ne uspevaju, podržavamo i pružamo pomoć svima onima koji odbijaju da idu u rat, ali nažalost nas smatraju da ljude teramo na dezertstvo.

Svako pismo koje dobijemo puno nam znači i daje nam snagu da istrajemo u svojoj borbi za mir, i drago nam je da znamo da ima ljudi koji misle kao i mi!!

Nadamo se da ćemo uz vašu pomoć i pomoć svetske javnosti uspeti u našim nastojanjima da se rat u Hrvatskoj što pre završi, da se uspostavi dijalog i da ljudi i dalje počnu lepo živeti kao što su i ranije živeli jer smo svi mi upućeni da živimo zajedno.

Osim rata zadesila nas je i velika ekonomska

kriza, nemamo sredstva za pomoć unesrećenim, nemamo prostorije za rad, nemamo čak i ono osnovno, novac za pisma, za marke, za putovanja na mirovne skupove a telefoni ne rade!

Sa strepnjom čekamo šta će nam doneti Nova 1992 godina, nadamo se da će nam život biti bez straha, mržnje i nasilja!

NOVOGODIŠNJA NOĆ NA PLATOU ISPRED SKUPŠTINE SRBIJE

Točno u ponoć, na prelazu iz stare u novu godinu, na uobičajenom sastajalištu beogradskih mirovnjaka u parku ispred Skupštine Srbije, stigli su specijalni izaslanik tajnika UN Cyrus Vance i ambasador SAD Warren Zimmerman. Prisutan je bio i Vuk Drašković, kontroverzni vođa SPO, te oko 200 mirovnjaka koji ovdje svakodnevno pale sveće za sve poginule u ratu.

SVEĆE ZA MIR NA BADNJE VEČE

Na pravoslavni badnjak, 6. siječnja, širom Srbije organizirana je akcija paljenja sveća u spomen svim žrtvama rata, za mir, ljubav i razumevanje a protiv rata i nasilja. U pozivu na ovu akciju apelira se: "Proslavimo praznik Hristovog rođenja kao dan nade i života. Neka do ratišta dođe vest da slavimo život i da je rat omražen i bogu i ljudima."

U Novom Sadu, na Trgu Slobode, na platou ispod spomenika Svetozaru Miletiću te je večeri upaljeno oko 1500 sveća. Organizatori su bili Mirovni pokret Vojvodine i gradski odbori ujedinjene opozicije Srbije (Demokratska stranka, Srpski pokret obnove i Savez reformskih snaga za Jugoslaviju).

Pripremio: Z.O.

Cyrus Vance upisuje se u knjigu epitafa Grobnica za Miroslava Milenkovića

STRANE NIŠANA

DOKUMENTI

PREDLOG ZAKONA O AMNESTIJI

ČLAN 1.

Oslobadaju se gonjenja i izvršenja kazne (u daljem tekstu: amnestija) lica koja su, do dana stupanja na snagu ovog zakona, izvršila krivično delo neodazivanja pozivu i izbegavanja vojne službe iz člana 214 i krivično delo samovoljnog udaljavanja i bekstva iz oružanih snaga iz člana 217 Krivičnog zakona SFRJ.

ČLAN 2.

Ako protiv lica iz člana 1. ovog zakona nije pokrenut krivični postupak, on se neće ni pokrenuti, a ako je krivični postupak u toku - obustaviće se. Ako je to lice osuđeno, oslobodiće se od izvršenja kazne, odnosno, ako je izvršenje započeto oslobodiće se od daljeg izvršavanja kazne.

ČLAN 3.

Amnestija ne utiče na prava trećih lica koja se zasnivaju na osudi.

ČLAN 4.

Postupak po ovom zakonu pokreće sud po službenoj dužnosti ili na zahtev javnog tužioca ili okrivljenog ili lica koje u korist okrivljenog može izjaviti žalbu (član 360. Zakona o krivičnom postupku).

Rešenje o primeni amnestije ili rešenje kojima se utvrđuje da nema mesta primeni amnestije donosi sud koji je sudio u prvom stepenu, odnosno sud koji bi bio nadležar da sudi u prvom stepenu u veću sastavljenom od tri sudije. U rešenju o primeni amnestije sud će odrediti jednu od mogućnosti iz člana 2. ovog zakona, zavisno od toga da li je krivični postupak u toku ili je pravnosnažno okončan.

Sud će po službenoj dužnosti, u roku od tri dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, doneti rešenje iz stava 2. ovog člaba. O zahtevu ovlašćenog lica iz stava 1. ovog člana sud je dužan da odluči u roku od tri dana od dana prijema zahteva.

Ako je lice na koje se odnosi rešenje o primeni amnestije nalazi u pritvoru ili na izdržavanju kazne, sud će odrediti da se odmah pusti na slobodu.

Protiv rešenja iz stava 2. ovog člana lica iz stava 1. ovog člana mogu izjaviti žalbu, u roku od osam dana i od dana prijema rešenja. Žalba protiv rešenja o primeni amnestije ne zadržava izvršenja rešenja.

ČLAN 5.

Ako je krivično delo iz člana 1. ovog zakona izvršeno u sticaju sa nekim drugim krivičnim delom, a za ta dela je izrečena jedinstvena kazna, novu kaznu sud će izreći presudom na osnovu člana 401. stava 4 Zakona o krivičnom postupku. Protiv presude kojom se izriče nova kazna, lica iz člana 4 stav 1. ovog zakona mogu izjaviti žalbu u roku od osam dana od dana prijema presude.

ČLAN 6.

Na dostavljanje, računanje rokova i postupak po žalbi shodno se primenjuju odredbe Zakona o krivičnom postupku.

ČLAN 7.

Ovaj zakon stupa na snagu narednog dana od objavljivanja u "Službenom listu SFRJ".

PREDSEDNIŠTVU SFRJ
PREDSEDNIKU REPUBLIKE SRBIJE
SKUPŠTINI REPUBLIKE SRBIJE

Centar za antiratnu akciju iz Beograda dostavlja vam predlog Zakona o amnestiji kojim tražimo da se sva lica koja su izvršila krivično delo neodazivanja pozivu i izbegavanja vojne službe i krivično delo samovoljnog udaljavanja i bekstva iz oružanih snaga, oslobode od gonjenja i izvršenja kazne, a u skladu sa predloženim Zakonom o amnestiji.

Regruti, vojnici i rezervisti, uključujući i mnoge rezervne oficire, odbili su da učestvuju u neobjavljenom ratu i građanskom ratu za koji nisu položili zakletvu.

Zamenu za proglašenje rata predstavljao je jedan nemušti akt četvoročlanog predsedništva SFRJ, kome je međunarodna zajednica uskratila priznanje, a koje ni u zemlji nije uživalo ugled. Polutajne mobilizacije naređivane na osnovu tog i sličnih akata, osporavane su i odbacivane i zato što su građani bivše Jugoslavije bili diskriminisani prema nacionalnosti u svojim pravima i dužnostima.

Desetine, a možda i stotine hiljada, uglavnom mladih muškaraca, pobešli su u inostranstvo i žive u nepodnošljivim uslovima, odvojeni od svojih najbližih i svoje zemlje. Mnogi se kriju kod rodbine i prijatelja kao ilegalci, ostaju bez posla, prekidaju studije i žive u stalnom strahu. Koja se to zemlja može lišiti talenta i stvaralačkog rada čitave generacije mladih? Zar nije dosta što su njihovi vršnjaci, milom ili silom, odlazili u rat i u njemu teško stradali? I jedni i drugi su teško oštećeni.

Zato zahtevamo da se odmah popravi ono što se popraviti može. Pozivamo vas da se založite da se predloženi zakon donese po hitnom postupku. Pozivamo sve prijatelje koji žele dobro ovoj našoj zemlji da se pridruže našem predlogu da se svi vojni obveznici amnestiraju. Centar se takođe pridružuje i podržava ovakve i slične predloge.

Beograd, 17. januara 1992.

ARMIJI ZA 22. DECEMBAR

Danas ništa nije isto kao prije pedeset godina. Nema svetskog rata između nacifasizma i antifasizma. Jugoslaviji nije spolja nametnut rat, nego je on u njoj izbio i preti okolnom svetu.

Vrhovi Armije učestvuju u rušenju Jugoslavije koje su započeli nacionalistički režimi. Umesto da razdvaja sukobljene strane, Armija je stala na stranu srpskog nacionalizma i u svoj ratnički tabor primila naoružane srpske šoviniste.

Vrhovi Armije time kompromitiraju antifasističku tradiciju nekadašnje narodne vojske. Oni zloupotrebljavaju sećanja na ustaški genocid i strah od njegovog ponavljanja da bi vodili rat protiv hrvatskog naroda i Hrvatske.

Vojne vlasti odvođe i građane Srbije na ratna stratišta. Uvode moralni linč protiv onih koji joj nisu slepo pokorni, otvara lov na njihove glave i otpušta s posla širom Šumadije i Vojvodine.

Takva Armija ostala je bez legitimne državne kontrole i očajnički se bori za restauraciju staroga režima u kojem je imala privilegovan položaj. Nova, demokratska Srbija, mora se

osloboditi ideološke i političke vojske, kao i naoružanih stranačkih i šovinističkih grupa, a narod zaštititi neutralnom vojnom silom. Jedino takva država može rešiti socijalne i druge probleme vojnog kadra i njihovih porodica.

Takvu državu hoćemo mi, građani Srbije. Zato se borimo za mir i podržavamo sve mirovne inicijative. U takvu borbu pozivamo sve građane, vojnike i vojne starešine koji ne prihvataju ratnu politiku vojne hunte.

Građani Srbije potvrđice svoj suverenitet tek slobodnim izražavanjem vlastite političke volje o ratnoj politici sadašnjeg režima u Srbiji.

Simbol naše borbe biće spomenik neznanom dezertaru iz građanskog rata, a njen glavni rezultat su mir i demokratija.

Beograd, 22. decembar 1991.

Centar za antiratnu akciju

NENASILJE KAO

INTRUDER: Mislite li da svakog trena može započeti rat između Srba i Albanaca?

REXHEPI: Rat na Kosovu stvarno traje već desetljeće. Srbijanski režim održava vlast isključivo silom. Iako je broj žrtava srbijanskog terora na Kosovu velik, to još nije "pravi" rat kao u Hrvatskoj. To možemo zahvaliti samo snazi albanskog naroda da se bori nenasilnim metodama. U našoj smo povijesti iskusili i drugi tip borbe, koji nas je naučio da nasilje ne može donijeti progresivnu promjenu. Međutim, postoje grupe na Kosovu koje su spremne ući u oružanu borbu, ali do sada su one u manjini i na rubu albanskog političkog spektra. Ako dode do rata na Kosovu, u njega neće biti uključena samo Srbija i Kosovo, nego će se razviti u novi balkanski rat sa mnogim uključenim državama.

INTRUDER: Možemo li govoriti o kontinuitetu albansko-srpskog sukoba?

REXHEPI: To je stara stvar. Te dvije nacije nikada nisu imale trajnu, čvrstu državnu strukturu koja bi omogućila relativno mirnu evoluciju. Znamo da je srbijanska državna logika stoljećima računala sa raznim teritorijalnim projektima. Spomenut ću nekoliko primjera: Garašininovo *Načertanije*, planovi migracija Čubrilovića ili skorajnji plan SANU; sve to predstavlja kontinuitet srbijanske državne logike građane na proširenju granica. Srpski rasizam u odnosu na Albance dio je te logike. No, srpski rasizam je tek primitivna kopija evropskog rasizma. Na nesreću rasizam ne postoji samo unutar političkih elita, nego je njime prožeto građansko društvo, ako uopće možemo govoriti o građanskom društvu. Navest ću nekoliko primjera: albanski jezik se više ne može upotrebljavati u poštama na Kosovu, molbe se ne mogu pisati na albanskom jeziku, djeca ne mogu učiti albanski, mnogi od nas su izgubili posao...

INTRUDER: Ne zvučite optimistički s obzirom na srbijansku opoziciju!

REXHEPI: U pravu ste. Nisam optimist. Preduvjet za bilo kakvu nadu bio bi da se Srbi odreknu teritorijalnih pretenzija. Albanci neće i ne mogu napustiti Kosovo — oni nemaju kamo otići, to je njihov dom. Ako srbijanska opozicija bude to uvažavala, tada je moguće otvaranje dijaloga između Albanaca i Srba. Danas su apsurdne teritorijalne pretenzije Srbije - koje su uzrokovale rat u Jugoslaviji. Napuštanje teritorijalnih pretenzija omogućilo bi preusmjerenje energije u suradnju.

INTRUDER: Kako komentirate zahtjev, osobito u hrvatskim medijima, da se Albanci priključe borbi protiv Srbije?

REXHEPI: U Jugoslaviji nitko nije ponudio drugima nikakvu pomoć zadnjih nekoliko godina. Sve nacije su djelovale s velikom dozom

Opća situacija na Kosovu mogla bi se predočiti sa nekoliko brojki: u zadnjih nekoliko godina više od 100 ljudi je poginulo kao žrtve terora srbijanskih vlasti — neki od njih umrli su u zatvorima. U istom periodu je oko 2500 Albanaca bilo gonjeno a više od 700.000 podvrgnuto policijskom tretmanu. Trenutno je na Kosovu više od 1000 političkih zatvorenika albanske nacionalnosti. Mnogo je veći broj izoliranih a još veći broj emigranata iz Kosova na svim stranama svijeta. Prošle godine su srbijanske vlasti ukinule legitimne predstavničke strukture, otpustili sve univerzitetske profesore albanske nacionalnosti, raspustili Kosovsku akademiju, onemogućili školovanje više od 200.000 mladih Albanaca (uveeli srpski jezik kao jedini i obavezan jezik za sve), otpustili veliku većinu osoblja albanske nacionalnosti iz bolnica. Pojavili su se neki privatni pokušaji otvaranja medicinskih centara, ali su se mogli baviti samo prevencijom zbog nedostatka materijala. Zdravstvena zaštita za Albance je doslovno onemogućena.

Slovenski mirovnjaci DOMINIQUE COCHARD, TONČI KUZMANIĆ I MARKO HREN, razgovarali su o tim problemima s REXHEPOM ISMAJLIJEM, gostujućim profesorom na Ljubljanskom univerzitetu. Doktor je književnosti i 20 godina je bio profesor opće lingvistike i historije albanskog jezika na Prištinskom univerzitetu. Sada je protjeran sa Prištinskog univerziteta. Smatraju ga jednim od vodećih kosovskih autora i svjetskih albanologa.

egoizma. Najveća pomoć koju Albancima mogu ponuditi Slovenci i Hrvati je doprinos u nenasilnim rješenjima. Istina je da je Hrvatska nekoliko puta zahtijevala pomoć u borbi protiv Srba, ali Albanci smatraju da se borbom ne može riješiti problem... Albanski problem je različit od hrvatskog. Hrvati su se (kao i Slovenci) borili za vlastitu neovisnost i potpuno su zaboravili na druge, osobito na Albance. Čudno je da Hrvati, koji su stvorili ideju jugoslawenstva, sada tu ideju žele odbaciti. Naravno da imaju pravo to učiniti, ali moraju shvatiti da postoje i drugi koji ne misle isto. Hrvati i Slovenci su si priuštiti djelovanje izvan jugoslawenskog konteksta. Usprkos svemu, Albanci su pomogli Slovencima i Hrvatima — albanski mladići odbijaju služiti vojsku, dezertiraju — i mnogi su poginuli zbog toga.

INTRUDER: Neki smatraju da su Slovenci i Hrvati zloupotrijebili kosovski problem da bi dobili neovisnost, a onda su sasvim zaboravili na Albance.

REXHEPI: Složio bih se s tim. Slovenski mirovni pokret je mnogo pomogao Albancima u internacionalizaciji njihovog problema. Nakon demokratskih promjena u sjevernim republikama niti slovenska niti hrvatska država nije priznala nacionalni referendum albanskog naroda na Kosovu, iako baš oni svo vrijeme zagovaraju temeljno pravo na samoodređenje. Oni su podržali Albance dok su ih mogli upotrijebiti za samopromociju u inozemstvu, ali kada je trebalo napraviti jasan politički korak na razini Jugoslavije, kada je zahtijevana zajednička akcija, oni su jednostavno nestali. Tudman je sasvim jasno izjavio da je Kosovo unutarnji problem Srbije.

INTRUDER: Od kuda onda očekujete pomoć?

REXHEPI: Mi možemo dobiti pomoć samo od pokreta i pojedinaca koji promoviraju nenasilje. Mnogo je teže govoriti o državama. (...) Mi naravno očekujemo barem razumijevanje od Njemačke, Austrije, Francuske i SAD.

INTRUDER: Kako vidite budućnost Kosova - ideja ujedinjenja svih Albanaca opet dobiva na popularnosti?

REXHEPI: Postoje različite pozicije - Albanci žive u Makedoniji, na Kosovu i u Albaniji. Na Kosovu je nacionalni identitet jači. Albanci u Albaniji sačuvali su minimalnu gradsku kulturu. Na Kosovu to praktično ne postoji: to su ruralna područja bez značajnih industrijskih i urbanih tradicija. To je tlo za jači nacionalni pokret. Svi kosovski politički programi govore o nacionalnoj emancipaciji, dok to nije slučaj sa Albanijom. Problem razlika između Albanaca iz Albanije i onih iz Jugoslavije postoji i pos-tat će vrlo ozbiljan u skorij budućnosti. Prije svega, Albanci imaju vrlo različit razvoj zadnjih 60 godina, zavisno o tome da li su živjeli u Jugoslaviji ili u Albaniji. U Albaniji postoji nacionalna država, dok su u Jugoslaviji do II svjetskog rata postojala samo iskustva genocida i masovnog izгона u Tursku, itd. Nakon rata, do 1966., oni još uvijek nisu imali ista prava kao i drugi građani Jugoslavije. Poslije 1966., oni su imali više prava: imali su vlastite univerzitete, razvijali su svoju kulturu, itd... U Jugoslaviji je postojao veliki jaz između ekonomskog i kulturnog razvoja. To je bio jednostran razvoj: rudnici su bili eksploatirani bez stvaranja prave industrije koja bi zaposlila ljude, jednom riječju to je bila kolonijalna ekonomija. Na jednoj strani albanska svijest bila je jača, osposobljavajući ljude da jasno sagledaju kolonijalnu situaciju; na drugoj strani, njihova

S KOSOVA?**(Intervju s Rexepom Ismajlijem)**

SOLUCIJA

ekonomska uloga je izrazito pasivna: tako su napetosti rasle, čak između Albanaca, socijalne i političke napetosti usmjerile su se kroz nacionalno.

Ekonomski razvoj u Albaniji skoro da nije postojao. Mnogi intelektualci bili su zatvoreni. Na tom polju primitivni marksizam je proizveo ograničenja.

Ukratko, ograničenja u Jugoslaviji bila su inicirana kolonijalnim razlozima, dok su u Albaniji različite zabrane bile motivirane ideologijom.

INTRUDER: Vratimo se na pitanje o mogućnosti da se u budućnosti, stvori jedna jedinstvena albanska država?

REXHEPI: O tom pitanju raspravljale su različite političke partije, i na Kosovu i u Albaniji. Kosovski problem u Albaniji pojavljuje se kao borba između različitih političkih partija i grupa,

u cilju da se osvoji vlast (slično srbijanskoj situaciji). Političke grupe koje govore o ujedinjenju na Kosovu su u manjini. Bez obzira na to, razvoj situacije u Jugoslaviji i Srbiji gura Kosovare prema tom rješenju, kao jedino mogućem izboru. Iako mnogo Kosovara vjeruje da problem mora biti riješen mijenjanjem prirode granice, ali ne i granice same. Pravljenje simboličke granice umjesto zida koji sada postoji. Ne mislim da je ujedinjenje realnost u ovom trenutku.

Problem jedino može biti prevladan kada pitanje granica bude zaboravljeno, i kada započne pokušaj stvaranja jedne albanske države u Jugoslaviji: tada će Albanci izgubiti osjećaj da su građani drugog reda.

INTRUDER № 3, prosinac 1991.**Albanske izbjeglice u Njemačkoj****MAKEDONIJA**

JEDAN APEL

Odbor za organiziranje mirovnih manifestacija koji sačinjavaju nevladine nestranačke organizacije na sjednici održanoj 23. siječnja 1992. godine ocijenio je da je veliki dio armijske imovine iznesen zadnjih mjeseci iz Makedonije, a da se priprema i iseljavanje suvremene medicinske opreme iz Vojne bolnice u Skopju i drugim gradovima republike. U ovaj presudni trenutak za priznavanje nezavisnosti i suverenosti Republike Makedonije Odbor informira javnost i građane Republike Makedonije da će javno protestirati protiv iznošenja ove opreme iz republike. O prvome će upoznati i međunarodnu javnost - međunarodne zdravstvene i humanitarne organizacije.

Odbor apelira na sve miroljubive građane Makedonije, naročito na zaposlene u Armiji da pomognu u naporima za zadržavanje preostalog djela medicinske opreme koji je u ovom vrijeme toliko potreban svim građanima Makedonije. Zato ove mirovne i humanitarne, izvanstranačke i nevladine organizacije zakužuju u subotu 25. siječnja na platou u Skopju i drugim gradovima u Makedoniji **MIRAN PROTEST POD MOTOM "MINUTA DO DVANAEST"**, a u konkretnom slučaju poziv **JNA** da i ovoga puta pokaže svoju humanost i da ostavi medicinsku opremu da služi i dalje narodu s kojim je živjela do sada.

SLOVENIJA

ŠUTNJA UBIJA, GOVORIMO ZA MIR

Mjesec dana je proteklo od dana, kada su ženske i mirovne grupe u Ljubljani odlučile proglasiti 20. prosinca za dan mira na području Jugoslavije. "Šutnja ubija, govorimo za mir" slogan je svih kojima je strano svako nasilje, pa i u miru, koji žele udružiti svoje glasove protiv uništavajućeg rata u ime svih žrtava.

Dan za mir je bio obilježen akcijama promocije antologije antiratne poezije u Pen Clubu, diskusijom na javnom forumu s temama "Moj doprinos ratu" i "Moj doprinos miru" i paljenjem svijeća za žrtve rata u Parku Zvezda u Ljubljani. Od tog dana svake večeri od 18 do 19 sati na istom mjestu ljudi pale svijeće, a ujedno se skupljaju potpisi podrške građanskoj inicijativi u Srbiji za raspisivanje referenduma protiv rata, a peticiju mogu potpisivati i građani Srbije. Značajno za sve, koji imaju ideje ili već sudjeluju u nekim akcijama za mir i nenasilje je, da se, počevši od siječnja ove godine, mogu svake srijede u 20 sati, u Café Galeriji Miklavž (Krojaška ulica 4, Stara Ljubljana) sresti s istomišljenicima, ljudima dobre volje, s kojima mogu popričati, razmijeniti informacije o mirovnim aktivnostima i dogovoriti se o suradnji na nekom projektu.

Polona Rozman

Blok kuća sjeverno od sadašnjeg zagrebačkog mirovnog centra, u proljeće '91. zbile su se pred tadašnjim vojnim sudom JNA dotad najagresivnije protuvojne demonstracije. Rat je u međuvremenu izbrisao paradoksalnost agresivnog 'antimilitarizma', ali je 'demokratizacija' autoritarnih predsjedničkih dekreta potvrdila znakovitost transparenta koji je tražio da "srpska armija" ne sudi hrvatskim civilima. Vojno sudovanje civilima bilo je jasan znak odsustva slobode i demokracije. Prenošenje te suprotnosti na etno-nacionalni plan pokazalo je pak da se gnjevnim bacačima jaja nije radilo o slobodi i demokraciji. Da li nepoznatom piscu smeta kad hrvatskim civilima (a i šire) sudi hrvatska armija?

Sad, kada moguća međunarodna pomoć nagoviješta kraj obrambenog rata, a međunarodnim priznanjem i simbolički nestaje krivnja "Beograda" za hrvatsku politiku, ta politika sama mora odgovoriti (1)

je li rat bio samo "nametnut" i (2) je li u Hrvatskoj moguć moderan državni poredak na vlastitim, unutrašnjim pretpostavkama?

①

Tinta potpisa na sporazumu o primirju nije se bila dobro ni osušila, a Franjo Tuđman već uvodi u igru mijenjanje granica prema Bosni i Hercegovini. Da su date u kakvom civiliziranom poretku, predsjednikove neumjesne izjave bile bi samo izjave, koje nikoga ne mogu ubiti (ali bi izazvale skandal). U stanju strastvene nacionalističke isključivosti, gdje "nema teorije" da se ijedna granica pomakne bez pucnjave, krvi i smrti, to znači da neuhvatljivo "vrhovništvo" nije isključilo upotrebu sile.

U preventivnom miniranju mira teritorijalno-pretenoznom predsjedniku se hitro pridružila konkurencija iz parlamentarnih stranaka (koje se, dok drže predstavnike u vladi, ne mogu zvati opozicijom). Ako nije pokazivala zube prema "hrvatskoj" Bosni/Hercegovini, podršku primirju je odmah uvjetovala postizanjem "pravednog mira". Mirovna misija UN dolazi usred oprečnih zahtjeva: raspoređivanje mirovnih trupa na granice Hrvatske s istočnim susjedima, ili na sadašnje linije fronte. Kompromis, po kojem

MIR RAT NIKA

bi peace-keeping forces zaposjele, razoružale i kontrolirale svu teritoriju između navedenih dviju linija, razuman je izlaz iz opreke dva suprotna ruba jedne fleke na geografskoj karti, ali ne može zadovoljiti dvije pravde: da hrvatske vlasti nesmetano "vrše suverenost" na cijeloj svojoj teritoriji, odnosno da upravo to ne čine kako njihov suverenitet ne bi životno "ugrožavao" Srbe. Premda bi sadašnjoj strastvenoj atmosferi odgovaralo da se bacimo u raspravu tko je u pravu, za prekid rata to je, naprosto, sasvim svejedno. Pitanje pravde i krivde treba ostaviti za raspravu bez straha od smrti; "pravedan" mir pak traži da se pravedno stanje ostvari prije mira (dakle, "ako treba", i vojno). "Pravedno", dakako, po mje i naše zajednice, što znači suprotno njihovoj zajednici. Ako je pravda određena posebnom, "pravedan" mir je rat.

②

U tome, međutim, leži vrug i s drugim pitanjem: ako je Hrvatska država, onda su dvije zajednice sa svojim pravdama isprepletene (i) unutar nje. Upravo predstojeće poteškoće 'implementiranja mira' vjerojatno će pokazati da najžilaviji sukob ne dijeli nastajuću

hrvatsku i srbijansku državu (+ JNA), nego hrvatske vlasti, koje (još) nisu naučile koliko je nacionalistička legitimacija pogubna za civilni poredak, i vođe srpske manjine, koje (više) nisu u stanju izaći iz nacionalističkog odbijanja makar i nenacionalističke Hrvatske. Vode država mogu se natjerati na kompromis, jer imaju što izgubiti (vlast), a imaju i moć da sljedbenike privoie na ustupke. Vode etničkih zajednica ne mogu, jer kad sljedbenici u masu utope svu svoju individualnost, sve što je manje od "neokrnjene samobitnosti" znači potpun poraz.

Jasno je kakve to poteškoće stvara konstituiranju modernog poretka, na temelju konsenzusa svih državljana da pristaju živjeti u istoj državi. Mi smo tu gdje jesmo: u zajednicama okupljenima razgraničavanjem spram

drugih. To ne znači samo stalnu napetost na linijama razgraničenja, nego i u 'unutrašnjim' odnosima. Nikada se ne može do kraja znati tko je unutra a tko vani; to nepovjerenje opravdava izvanredna ovlaštenja vlastodržaca, neograničena ikakvim formalno-dosljednim

pravilom. Tako u demokratskoj Hrvatskoj imamo uredbu po kojoj "informativni krizni štabovi" mogu novinarima i urednicima naređivati što da pišu/emitiraju, a mogu (pazite - bez vremenskog ograničenja trajanjem rata) i smjenjivati urednike i direktore glasila, te postavljati nove. Imamo stavljanje van snage proceduralnih ograničenja ovlaštenja vlasti u krivičnom postupku. Imamo već spomenute vojne sudove sa širokom nadležnošću nad civilima. Ukratko, imamo priliku da naučimo da je 'logika' djelovanja zajednice (kao primitivnog prethodnika pravne države i građanskog društva) stalna unutrašnja čistka.

Može se reći — pa rat je! Posebne mjere (rimljani bi rekli: diktatura) pravni su izraz ratnog stanja. Samo, rat pravno ne može prestati, jer pravno (saborskim proglašenjem) nikad nije ni počeo. Stvarajući ustrojstvo sa širokom slobodom represije, dakle svojevrstnog rata protiv vlastitih stanovnika, hrvatske vlasti pounutruju agresiju izvana. Izgovaranje ratom vrijedi koliko i obrat izreke Henryja Kissingera "To što sam ja paranoik ne znači da mi oni ne rade o glavi": to što nam oni izvana stvarno rade o glavi, ne znači da nas i naši ne mogu stvarno proganjati.

Ameri vole Slobu

plaćati savjete — sam sebi. Eagleburger je bio i jedan od direktora LBS (Ljubljanska banka u New Yorku): eto zašto štedišne ne mogu podignuti svoje novce - jer su ih Slovenci poslali u Ameriku (12 milijuna dolara) i zatim reinvestirali u treće zemlje! Plemeniti lord Carrington je također jedan od direktora Kissinger Associates, čiji je sadašnji predsjednik bio američki ambasador za borbu protiv terorizma. Sve prekrasno društvo. Žalostno je ali je tako - Amerima NE TREBA demokracija u Hrvatskoj, Jugoslaviji i sličnim beznačajnim zemljicama: treba im solidna, čvrsta vlast u takvim zemljama koja će im garantirati jeftinu radnu snagu i pokorno tržište za njihovo smeće. Milošević im to nudi.

U ŠEST mjeseci rata jugoslavenski dug nije pao na burzi! I do prosinca se prodavao za 30 centi po dolaru duga, jer Narodna banka Jugoslavije uredno plaća kamate svakih šest mjeseci, tako Milošević, koji je ipak primarno bankar, drži svoju podršku. Jugoslavenski vojno-industrijski kompleks bi kupio iznad cijene licencu za neki sofisticirani vojno-elektronski ili telekomunikacijski uređaj od američkog vojno-industrijskog kompleksa (Eagleburger, Vance & Co - trpaju provizije u džep); onda bi jugoslavenski inženjer i jugoslavenski radnik projektirali i proizveli masu takvih uređaja po toj licenci i bili plaćeni s dva mjeseca zakašnjenja u dinarima po stopi inflacije od 2000%, a jugoslavenski vojno-industrijski kompleks bi prodao proizvode ispod cijene Iraku, Iranu, Sudanu, Alžiru, Koreji i drugim lijepim demokracijama u trećem svijetu za dolare ili za naftu (Beobanka i Tehnogas trpaju lovu u džep; Milošević je u svojoj karijeri bio generalni direktor i Beobanke i Tehnogasa!). Niti mogu sada generali biti protiv Miloševića, niti Ameri mogu biti protiv Miloševića.

MILOŠEVIĆ je hladnokrvni biznismen i njegov savez s Armijom datira već vrlo dugo (poslovno), a njegov saveznik je - Amerika.

Jugoslavenska Armija je najveća "tvornica" u Jugoslaviji. Sa izvozom od 3 milijarde dolara godišnje ona je duplo jača od turizma. Srbija je (u kojoj se nalazi matični ured Armije) s profitom od proizvodnje i izvoza oružja parirala u apsolutnim vrijednostima po profitu Hrvatskoj (turizam+petrokemija+brodogradnja). Onda se kao za inat raspao Varšavski pakt, srušio Berlinski zid, propao Hladni rat - pa su zemlje koje žive od izvoza oružja kao Srbija i Amerika zapale u krizu. Kalifornija u kojoj je najviše tvornica oružja bilježi pad stope rasta produktivnosti od 30% u 1991; a tvornice oružja otpuštaju 600.000 radnika! *Mladina* je davno otkrila da se dio JNA koji se bavi biznisom zove FDSR.

NOVČANE transakcije obično idu preko banaka: FDSR svoje poslove prebija preko Beobanke - koja je, naravno, najjača banka u Jugoslaviji (četiri puta jača od prve hrvatske banke Privredne banke, 359 na listi 1000 svjetskih najvećih banaka). Milošević bio prvo direktor predstavništva Beobanke u Americi (od tuda njegov perfektan engleski), a zatim generalni direktor Beobanke - u doba dok je Lawrence Eagleburger (sada Deputy Secretary of State in USA) bio američki ambasador u Beogradu, a Cyrus Vance (sada veliki UN mirotnorac) u Secretary of State. I Eagleburger i Vance su do ušiji u američkom vojno-industrijskom kompleksu: Vance je bio (neuspješan) pregovarač mira u Vijetnamu 1968. na konferenciji u Parizu (koju su studenti popratili prevrtanjem automobila), bio je ministar obrane i jedan od direktora General Dynamics (debelo u vojnoj industriji), Eagleburger je bio doministar obrane, politički savjetnik u misiji SAD-a u NATO-u, pomoćnik predsjednika za operacije državne sigurnosti u ministarstvu obrane, generalni direktor ITT-a (vojna elektronika) i predsjednik Kissinger Associates (koji vjerojatno stoje iza vojnog udara u Čileu). Energoprojekt (koji je gradio podzemne aerodrome Saddamu Husseinu) je bio Eagleburgerov klijent (Kissinger Associates daju za velike pare savjete stranim korporacijama - kao JNA npr. - kada je najbolje i kako napraviti vojni udar). Eagleburger je također bio jedan od direktora Yugo-America. Ne treba napominjati da Zavodi Crvena Zastava proizvode uglavnom oružje (više od 60% proizvodnje). ITT je također bio klijent Kissinger Associates tako da Eagleburger može

ON IM JE sredio dobar posao. Markovića se moralo maknuti jer je on htio maknuti inflaciju i osnažiti privredu, a to je pogubno za navedeni biznis. Na popisu američkih kompanija koje rade biznis s Jugom su npr. Lockheed Corp, California Helicopter Intl, Aircor Precisions Ind, Rockwell Intl. Corp, Radiation Systems Inc. Svim tim kompanijama je vojna produkcija primarna. Kako su u Jugoslaviji sofisticiranije industrije bile uglavnom smještene u Sloveniji i Hrvatskoj, slovenska i hrvatska vladajuća oligarhija se sada pobunila da ništa ne dobiva od masnog kolača (zato im se Njemačka sada nudi da ih uzme "pod zaštitu"), a Srbija i JNA su škopčali da bez Slovenije i Hrvatske propade unosan biznis u kojem robovi rade, a generali se slade. Milošević bi se, kao razuman biznismen, možda i odlučio dijeliti sa Tuđmanom i Kučanom, ali sad je kriza jer je hladni rat propao, pa se iz biznisa izvlače premršavi profiti da bi se s nekim dijelilo. Eto zato se vodi rat, a mladi ljudi ginu. Predstava je tako savršena da je teško biti pacifist: ne mreš mirno gledati kako ti ruše kuću, ubijaju obitelj. Ili ćeš pobjeći, ili ćeš se boriti. Većina mladih ljudi, osobito ovih odraslih u desperatnoj kulturi raspadajuće Jugoslavije osamdesetih, će odlučiti boriti se. To je čista i jednostavna psihološka procjena na koju Armija i računa, uvjereni u svoju tehnološku i logističku superiornost.

Što napraviti?

MOGU LI, OSIM U FIZICI, VIŠE RAZLIČITOSTI OPSTOJATI NA ISTOM PROSTORU?

Different is beautiful

Objavljeno: Tango, 19. studeni, 1991.

U srednjoj Evropi jačaju ksenofobija i stereotipi o strancima. Distanciranje, odvajanje i šutnja idu zajedno s rastućim polariziranjem između manjinskih kultura i socijalne većine. Kulturno getoiziranje i netolerancija posljedica su zakonskog, političkog i kulturnog izdvajanja manjina.

Postoje li uopće u takvoj konstelaciji - niti Austrija, uprkos demokratskim tradicijama, ne prolazi bolje u usporedbi s drugim zemljama - alternativne perspektive?

Multikulturno društvo znači produktivno ophođenje s razlikama, bez obzira da li je riječ o kulturnim, etničkim, religijskim, rasnim, spolnim ili dobnim razlikama. Odlučujuće za mogućnost takvog ophođenja jest zakonski utvrđeno priznanje "drugosti", to su institucionalizirani mostovi među kulturama, prije sve-

ga na području nastave i medija.

Takav jedan socijalno-politički projekt ključ je za otvoreno, tolerantno buduće društvo. Razlike se ne smiju razumijevati kao prijetnje, nego kao pozitivne vrijednosti, kao resursi i šanse unutar države koja je definirana zajedničkim vrijednostima, ali koja sebe više ne shvaća samo kao nacionalnu državu jednog jedinog naroda. Drugim riječima: *Toliko jedinstva koliko je nužno, toliko raznolikosti koliko je moguće.*

Multikulturno društvo odlikuju komunikacija i interakcija koje dopuštaju očuvanje izvornog kulturnog nasljeđa, ali koje istovremeno svakoj pojedinki i pojedincu nude mogućnost da se transformiraju u životnom susretu s drugim kulturama. To pretpostavlja oslobađanje manjinskih kultura iz privatnih zabrana i stvaranje multikulturne javnosti. Djelatnom dijalogu

među kulturama potrebna su konkretna mjesta susretanja i dogadjanja kao dio javnog krajolika.

Tko da stvori takav krajolik? Bez usmjerenog i svjesnog kolektivnog samoorganiziranja etničkih manjina, kao što je to slučaj u multikulturnim društvima Kanade i Australije, bez svjesne političke djelatnosti i bez sistematske izgradnje mostova prema kulturnoj većini, nije moguće nikakvo multikulturno društvo u političkom ili društvenom smislu. Na kraju krajeva, multikulturno je ono društvo koje svim građankama i građanima omogućuje međusobni dijalog, a time i učenje i preuzimanje kulture drugih.

Hania M. Fedorowicz

Autorica se bavi među-etničkim odnosima i komunikacijom, a sada radi na istraživačkom projektu Instituta za novinarstvo i komunikacijsku znanost Sveučilišta u Salzburgu.

POGLED IZVANA

The Transnational Foundation for Peace and Future Research iz Lunda u Švedskoj poslao je krajem ljeta 1991. tročlanu misiju da izvidi mogućnost ublažavanja sukoba u Jugoslaviji. * Pred tri mjeseca objavljen je njihov izvještaj od skoro osamdeset kartica *After Yugoslavia What? (Što nakon Jugoslavije?)*, koji će se uskoro, u izdanju *ARKoteke*, pojaviti i na hrvatskome.

Zanimljiva je već sama struktura izvještaja. Nakon skraćenog pregleda cijelog sadržaja, Marta Henricson-Cullberg, Carl-Ulrik Schierup, Stren Sommelius i Jan Øberg ne počinju analizom izvora ili uzroka, nego u 1. poglavlju iznose 75 prijedloga za razrješavanje sukoba i postizanje mira. 12 točaka prijedloga počinje "neposrednim koracima za zaustavljanje rata", a slijede sugestije za postupno stabiliziranje poretka koji jamči sigurnost, povjerenje, demilitarizaciju, slobodne komunikacije... Već sam takav pristup pokazuje (kasnije i ekspliciran) otklon od već standardnog ovdašnjeg postupka, tj. iluzije da će se nešto riješiti utvrđivanjem tko je kriv ili tko je počeo. Iskustvo u istraživanju razrješavanja sukoba (koje se dosad etabliralo kao znanstvena disciplina) sigurno je autore podsjetilo na slučaj iračko-iranskog rata, u kojem je zahtjev da svjetska zajednica "imenuje agresora" služio upravo sprečavanju razrješnja.

I dalja poglavlja (2.-5.), izričito posvećena analizi i interpretaciji unutrašnjih slojeva koji su omogućili sukob, zadržavaju taj pristup. Već naslov prvog od njih, "Iz povijesti u bolju budućnost", jasno indicira zainteresiranost za izlaz, a ne za uzajamno okrivljavanje. Autori spominju kako im je gotovo svaki sugovornik (a razgovarali su s najrazličitije orijentiranim ljudima iz Srbije, Hrvatske i Slovenije, kako s javnim djelatnicima tako i s 'običnim' ljudima po kafićima i taksijima) s najdubljim uvjerenjem govorio o povijesti kao mjestu gdje valja tražiti objašnjenja, skoro sasvim neosjetljiv na činjenicu da njegova slika prošlosti nosi deo biljeg nacionalne i osobne subjektivnosti. Cijeli

ŠTO SU ŠVEDI ZAPISALI?

ovaj dio izvještaja pokazuje kako su u sjeni afirmacije partikularnih nacionalnih opsesija prebrzo zaboravljene doista temeljne socijalno-znanstvene kritike jugoslavenskog režima. Tek oku (nepri)stranih promatrača ponovo biva jasno da je Jugoslavija bila ekonomijski i politički dezintegrirana mnogo prije izborne pobjede nacionalističkih programa u svim republikama, pa stoga sadašnji "izlazi" u afirmaciji "nacionalnih država" ** zapravo u mnogome sličie stanju iz kojega se navodno izlazi. Najmanji zajednički nazivnik je dominacija republičkih političkih (ruko)vodstava nad svim područjima života (pa se izvještači i u naslovu jednog odjeljka 4. poglavlja pitaju: "Nove stare države?"). Pisci izvještaja ne 'padaju' na ovdašnje lokalne mitove (primjećujući, dapače, da je mitotvorstvo glavni oblik povijesne svijesti, a "izgleda da gotovo sva političko-psihologijska energija u današnjoj Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji proizlazi iz prošlosti"), pa tako zaključuju da "Memorandum" Srpske akademije nije program za ovaj rat niti "Milošević Mein Kampf", da program Miloševićeve stranke nije boljševički (djelovanje je druga stvar), ili da sukobi u Hrvatskoj nisu izbili kao nužna obrana "ugroženog srpskog naroda". No, oni, po svemu sudeći, nikoga ne pokušavaju (raz)uvjeravati, jer njihov prosede razrješavanja sukoba jasno luči ulogu domaćih aktera od mogućeg doprinosa stranih posrednika. Potonji mogu samo ublažavati, a na prvima je da vlastitim snagama nađu soluciju u kojoj suprotnost interesa ne vodi obavezno u oružani sukob. Da bi se to postiglo, nije od najmanje važnosti točno uočiti vlastite interese. Što poslije Jugoslavije? će u tome pomoći barem onima koji žele naći odgovor.

S.D.

* Jugoslavija je tu geopolitička oznaka područja, a ne više državna cjelina. Imajući to na umu, nije potrebno stalno obavljati republičko-patriotski ritual koji zahtijeva da se govori samo "bivša Jugoslavija".

** U tipično balkanskom značenju nacionalnoga kao partikularnoga, a ne kao onoga što objedinjuje sve lokalne i druge posebnosti jedne države.

NENASILJE, ODMAH!

PREKID PALJBE traje već više od mjesec dana — sve življe kuća nada da se unatoč svim zebnjama može pretočiti u stabilnije primirje — a možda i u kakav takav mir. Mir u kojem mogu doći plavi šljemovi. Mir u kojem mogu započeti pregovori o demilitarizaciji. Mir koji će biti sasvim dovoljan da prognanici krenu svojim kućama. Neki su već krenuli, neki svakog dana rastu u očekivanju dana kad će konačno ugledati svoje selo grad i kuću. Ali mnogih kuća više nema, polja su posuta minama, šume su pretvorene u zgarišta — i prognani se vraćaju sa strahom u srcima jer ne znaju kako sad izgleda njihov dom.

Kad ugledaju ruševine i prebroje svoje mrtve neki će jurnuti za osvetom. Trenutak povratka će za njih značiti početak duge iscrpljujuće mržnje. U slijepom bijesu mogli bi napasti i one koji nisu okrvavili ruke i nisu imali udjela u ratnim zločinima. Koliko ima ljudi koji žele nastaviti zajednički život s nekadašnjim susjedima? Koliko ima onih koji hoće krvlju namiriti za sve žrtve. Koji će prevladati?

Zločini se ne mogu i ne smiju zaboraviti, treba ih kazniti — ali ne kroz osvetu nad svim pripadnicima druge nacije — već kroz procese suđenja pojedinim ratnim zločincima. Koliko ima onih koji neće baciti riječi osude uzalud već će suđenje i potragu za zločincima prepustiti sudovima?

Povijest je prečesto bilježila osuđivanja cijelih nacija. Hoće li sutra svi Srbi u Hrvatskoj biti okrivljeni za ratne zločine? Baš sam jutros u jutrajnoj gužvi pregrijanog autobusa slušala baku s djetetom u krilu kako uvjerava prijateljicu: "Sve srpske dotepence treba izbaciti iz Zagreba". Koliko ljudi razmišlja na isti način? Koliko ljudi bez razmišljanja baca ljagu na cijeli jedan narod?

Zato s potpisivanjem primirja i povratkom prognanih za mirovne inicijative tek počinje pravi rad. Završetak otvorenih sukoba još ne znači pomirenje. Rat treba znati završiti. Treba znati odbaciti puške, izživjeti mržnju i početi razmišljati o životu bez nasilja. Ratne rane liječit će se godinama, možda desetljećima. Nakon krvavog košmara više nego ikad biva

važno raditi na promoviranju nenasilnih metoda rješavanja konflikata. Mirovne grupe iz Sjeverne Irske, Njemačke, Latinske Amerike su godinama razvijale umijeće razrješavanja konflikata. Gotovo sve konfesije su u svom krilu odnjegovale nenasilan način življenja. Od njih možemo puno naučiti. Antiratna kampanja Hrvatske već organizira radionice za nenasilno rješavanje konflikata.

U teškim trenucima povratka izbjeglica mnogo će ovisiti o stavovima medija i službenim državnim stavovima. Očekujem da će najviši organi Hrvatske države pozvati na strpljivost i razumijevanje. Nadam se da će više političara u govorima koristiti pomirljive tonove, poput gospodina Kramarića, gradonačelnika Osijeka. Očekujem da će mediji više prostora namijeniti inicijativama poput inicijative Hrvata iz Vukovara, koji su u pismu objavljenom krajem siječnja u Borbi pozvali svoje susjede Srbe na zajednički povratak u razrušeni Vukovar. Tim su pismom upalili svjetlo nade za sve ljude dobre volje.

Vesna Teršoljč

MEDIJACIJA TEHNIKA RAZRJEŠAVANJA SUKOBA

MEDIJACIJA (ili posredovanje) proces je u kojem treća, neutralna strana pomaže u rješavanju sukoba. Početkom sedamdesetih godina kvekerska zajednica uvela je medijaciju u velike američke zatvore da bi smanjila nasilnost u odnosima koja je uobičajena među zatvorenicima, a razrađeni su i programi za rad u školama. U SAD medijacija se uspješno primjenjuje u konfliktima među susjedima, u procesu razvoda, ali i u vanjskoj politici. Na nekoliko sveučilišta postoji studij medijacije koji osposobljava za zvanje posrednika u konfliktima. MEDIJACIJA može uspjeti samo ako su sukobljene strane još uvijek spremne sjediti u istom prostoru i saslušati jedna drugu. U procesu posredovanja ne pokušava se ustanoviti tko je više ili manje kriv, niti se unaprijed odlučuje o tome što treba učiniti. Važno je prihvatiti postojanje sukoba kao sastavnog dijela svakog odnosa i shvatiti da je uočavanje konfliktne situacije prvi korak u njezinu rješavanju.

SUKOB nastaje ukoliko dvije ili više strana teži različitim, međusobno nespojivim ciljevima. Dva su uobičajena načina rješavanja sukoba.

Pri prvome jača strana ne uzima u obzir ciljeve druge strane, inzistira na ostvarenju svog cilja i, zahvaljujući svojoj trenutačnoj premoći, *pobjeđuje*. U drugom slučaju sukobljene strane odstupaju u izvjesnoj mjeri od svojih prvobitnih ciljeva i postižu kompromis. Niti jedan niti drugi način ne donose trajna, potpuno zadovoljavajuća rješenja za sudionike sukoba.

POTPUNO nov način ophođenja nastaje ukoliko sukobljene strane sukob pokušaju riješiti sa sviješću o tome da postoji rješenje kojim svi dobivaju. To je ujedno prvi savjet za ponašanje u konfliktnoj situaciji: biti uvjeren da se konflikt ne rješava nužno pobjedom/porazom ili kompromisom, nego da postoji mogućnost razvijanja novih opcija, prihvatljivih za sve. Važno je da svaka od strana dobije priliku da prikaže činjenice iz svog ugla, da izrekne svoju emocionalnu pogođenost i da jasno progovori o svojim željama. Pri tome je za obje strane, kao i za medijatora, važno primijeniti vještinu aktivnog slušanja. Naime, tek svijest o tome da postoji rješenje (iako još ne znamo kakvo), dopušta nam da u miru saslušamo protivnika,

bez obzira na to koliko se njegovo stajalište moglo razlikovati od našega. Aktivno slušanje zahtijeva sabranost, zahtijeva također da drugome pokažemo kako ga čujemo — najbolji način da to pokažemo, a da ujedno i sami provjerimo koliko smo sabrano slušali, jest da ponovimo riječi drugoga.

POTOM slijedi prikupljanje prijedloga za rješenje problema. U prvoj fazi, nekoj vrsti *brain storminga*, prijedlozi se samo iznose, bez pokušaja da ih se vrednuje. Vrlo je važno da se u toj fazi dopusti izgovaranje i takvih ideja koje mogu izgledati potpuno neostvarljive, da se svaka strana suzdrži od bilo kakve kritike koja bi negativno mogla djelovati na iznošenje novih prijedloga. Tek u sljedećoj fazi odmjeravaju se prednosti i nedostaci svakog prijedloga i izabire se najbolje rješenje. U posljednjem koraku dogovara se o načinu ostvarivanja izabranog rješenja.

ULOGA medijatora sastoji se u obzirnom vođenju sukobljenih strana kroz sve faze opisanog procesa.

Aida Bagić

AKCIJA: VIS BEZ VOJSKE

Stanovnici Visa obratili su se Mirovnom centru u Ljubljani za pomoć u internacionalizaciji projekta demilitarizacije otoka.

Postoje ljudi koji o Visu razmišljaju kao otoku bez vojske, pošto je on potencijalno jedna od najopasnijih točaka rata u Hrvatskoj, te bi moguće potpuno uništavanje oružja smještenog na otoku bila opasnost za otok i njegove stanovnike, a i za cijeli Jadran.

Autori projekta glavni probleme vide u tome kako pronaći mogućnost časnog povlačenja JNA, te kako spriječiti smještaj novih oružanih snaga na otok. Zbog važnog strateškog položaja otoka (koji je važna točka borbe za Dubrovnik) u sadašnjim ratnim operacijama postoje dva problema:

1. nemoguće je "osloboditi" otok bez njegovog potpunog uništenja
2. teško je očekivati da će JNA napustiti okupiran otok u situaciji u kojoj se jedna država i armija raspadaju. Zbog toga oni očekuju da će se problem Visa rješavati među zadnjima, a otok je događajima oko Dubrovnika i drugdje prepušten sam sebi. Osobito su zabrinuti mogućnošću da hrvatske vojne snage pokušaju osloboditi otok.

Jedini izlaz vide u podizanju problema otoka na međunarodnu razinu:

1. neovisnom građanskom akcijom stanovnika
2. internacionalizacijom konflikta na razini "visoke politike" uz pomoć miroljubivih ljudi i institucija s otoka, iz Hrvatske, bivše Jugoslavije, Evrope i UN.

Posebnu pomoć očekuju od evropskih promatrača koji se već nalaze u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Početak internacionalizacije projekta vide u organiziranju susreta na otoku početkom 1992, na kojem bi se prezentirao projekt, sadašnja i buduća situacija, osnovale istraživačke grupe i komitet za demilitarizaciju, raspravilo o koracima i akcijama za ostvarenje ideje Visa kao evropskog otoka.

Njihov (i naš) cilj je:

1. potpuna demilitarizacija: ne samo povlačenje JNA, nego prevencija eventualne buduće militarizacije otoka. Rješenje vide u internacionalnom priznanju demilitariziranog statusa Visa od: Hrvatske, možda i ostatka Jugoslavije, Italije, EZ i UN.
2. razvoj alternativnih oblika življenja na otoku: od projekata Centra za mir i razoružanje, mirovnih škola, razvoja ekološkog turizma do zaštite mora.

KONTAKT: TONČI KUZMANIĆ, MESTNI TRG 13, LJUBLJANA, TEL. 061/109-741

OSLOBODITI ADMIRALA

U Grazu su se 19. prosinca 1991, u organizaciji Friedenswerkstatt-Graz, sastali predstavnici mirovnih grupa i pokreta iz svih republika bivše Jugoslavije. Tom prilikom potpisali su apel za oslobađanje kontraadmirala Dragoljuba Bocinova, kao i za zaštitu oficira, vojnika i svih ostalih koji su odbili sudjelovati u vojnim aktivnostima.

POKLON IZ MÜNSTERA

Mirovna grupa iz Münstera, u kojoj zajednički djeluju Nijemci i građani porijeklom iz bivše Jugoslavije, nabavila je četvero bolničkih kola za potrebe splitske bolnice. Članovi grupe dovezli su 25. prosinca kola u Rijeku. Na povratku su se zadržali tjedan dana u Zagrebu. Razgovarali su sa članovima ARK-a o radu svoje mirovne grupe, a skloništu SOS telefona darovali su igračke i slatkiše za djecu.

BOŽIČNA KARAVANA MIRA

Helsinški parlament građana iz Montpelliera organizirao je Božićnu karavanu mira u kojoj je sudjelovalo oko 80 francuskih, španjolskih i švicarskih mirovnjaka. Karavana je prošla kroz Ljubljanu, Zagreb, Beograd, Sarajevo i Titograd. ARK je 28. prosinca priredila razgovor sa sudionicima karavane. S karavanom su stigla i tri kamiona humanitarne pomoći za prognanike. Jedan kamion bio je namijenjen Hrvatskoj i pomoć je distribuirana u Senj i Novsku.

LIJEČNICI ZA MIR

Posredovanjem ARK i svog zagrebačkog člana dr. Milana Košute IPPNV (Međunarodna liječnička organizacija za prevenciju atomskog rata) iz Ilmenaua, njemačkog gradića u blizini Erfurta, dopremila je 24. siječnja u Zagreb

pošiljku lijekova u vrijednosti od 30 000 DEM, te medicinske opreme u vrijednosti od 200 000 DEM. Za vrijeme dvodnevnog boravka u Zagrebu petero liječnika iz bivšeg DDR-a posjetilo je zagrebačke bolnice, a u pratnji članova ARK obišli su i Karlovac.

Od 11. do 20. siječnja u Centru za mir i nenasilje održane su tri radionice medijacije u kojima je sudjelovalo dvadesetak mirovnih aktivista i drugih zainteresiranih građana. Voditelji su bili Katharina Sander i Arno Hyla iz Škole za razumijevanje i medijaciju iz Steyerberga, SR Njemačka.

TEČAJ ZA OSJEČANE

Početak ožujka u Zagrebu, Sisku i Osijeku nastavljaju se radionice o medijaciji koje će voditi Traude Rebmann iz Bund für soziale Verteidigung. Detaljnije informacije možete dobiti u Centru za mir i nenasilje, tel. 041/431-658.

MUZIČKI PROJEKT ODBORA ANTIRATNE KAMPANJE

Sredinom prosinca član OARK-a, Žarko Plavšić -Svemir, snimio je zajedno sa svojim prijateljima iz Križevaca, u studiju radija 101, duhovno mirovnu pjesmu. Njihov zajednički rad prerastao je u glazbeni projekt *Crisiensis Pax Aid*. Uz financijsku podršku mirovne grupe iz Salzburga (Hania Fedorowicz i Peter Bruck) uskoro bi trebali snimiti kazetu i TV spot duhovno - mirovnog sadržaja.

TKO ŠALJE PORUKE MIRA

U prvom broju ARKzina pisali smo o akciji duhovnih grupa OARK-a pod nazivom *Vrata mira*. Riječ je o prikupljanju poruka mira za vrijeme koncerata, koje bi uklesane u kamene

ploče bile postavljene na starogradska vrata u Tkalčićevoj ulici. Prikupljeno je više poruka među kojima su neke poslali i poznati ljudi kao što su Michio Kushi, Dalat Lama, Shri Chinmoy itd. Ukoliko se sa Zavodom za zaštitu spomenika tehnički riješi postavljanje poruka, one bi se za nekoliko mjeseci mogle naći na vratima. Do sada je održano desetak koncerata, uglavnom duhovne glazbe, na kojima su sudjelovali renesansni ansambl *Vatroslav Lisinski*, KEFA, *Individuumi*, *Nebeski grad* itd. U planu su koncerti *Agape*, *Krizinus* iz Križevaca, te muzičara s Muzičke akademije. Koncerti će se i nadalje održavati subotom u večernjim satima, u krvi Sv. Martina, stara Vlaška.

FONDACIJA SAVJESTI

To je projekt Društva za unapređivanje kvalitete života, pokrenut da podržava mirovne inicijative i humanitarne akcije u područjima zahvaćenim ratom. Fondacija će nastojati djelovati u svim republikama bivše Jugoslavije, iako sadašnje okolnosti ograničavaju djelovanje na teritorij Hrvatske. Projekt Fondacija savjesti podijeljen je u tri potprojekta:

1. Internacionalna Fondacija savjesti - međunarodna mreža grupa, organizacija i po jedinaca čiji je rad usmjeren na kreiranje bolje budućnosti na globalnom nivou.
2. Fond Fondacije savjesti - materijalna i tehnička potpora projektima prvenstveno nevladinih organizacija (NGO) s područja ekologije, razvoja, mira i subkulture.
3. Institut Fondacije savjesti - bavio bi se istraživačkim radom u područjima ekologije, razvoja, mira, izdavačkom djelatnošću, te kreiranjem novih programa i strategija.

ARKzin

news

tribina

ARK je 13. siječnja u Kulturno-informativnom centru priredila tribinu *Što hoće mirovni pokret?* Na tribini su, pred stotinjak posjetilaca, govorili Vesna Teršelič, Zoran Oštrić i Nenad Zakošek. Zoran Oštrić je, kao medijator tribine, predstavio genezu antiratne kampanje od njenih početaka u rano ljeto 1991. u Zagrebu, te njenu mrežnu razgranatost sada već širom Hrvatske. Vesna Teršelič je naglasila kako je nužno, radi nastavka života, posebno u mjestima koja su pretrpjela

velika razaranja i gdje su se dogodile traume u međuljudskim odnosima, da se ljudi koji se polako vraćaju što više uzdrže od osvete i svakoga oblika nasilja.

Nenad Zakošek se zadržao na, naizgled paradoksalnom, aspektu rata u Hrvatskoj — njegovom neporecivo obrambenom karakteru za hrvatsku stranu — i unatoč svemu, potrebi za antiratnim, mirovnjačkim djelovanjem.

Najviše pitanja bilo je o temi prigovora savjesti. Odgovori se mogu sažeti u to da mirnodopska nastojanja za pravnu državu i slobodu pojedinca nisu u sukobu s ratnim stanjem. Naprotiv, regulativom koju se ne mora izmišljati, nego ju je dovoljno prepisati od drugih, moguće je osigurati i jedno i drugo, kao zalog kvalitetnijem miru.

U raspravi koja se potom razvila zabilježili smo i najduhovitiji istup večeri:

zahtjev dr Jovana Bamburača da ubuduće vojsku smiju služiti samo stariji od 55 godina.

RIJEČKA PETICIJA:**Vojarne građanstvu**

Pokret za mir i nenasilje iz Rijeke organizirao je od 10 - 15 prosinca potpisivanje peticije *Vojni objekti građanima* koju je potpisalo 3000 građana. Peticija će biti predana Saboru i Vladi Republike Hrvatske.

Tekst peticije:

Zahvaljujući uspješnim pregovorima između Vlade Republike Hrvatske, Kriznog štaba, Izvršnog vijeća općine Rijeke i vodstva riječkog vojnog korpusa, u Rijeci je sačuvan željeni mir, na čemu su građani Rijeke istinski zahvalni svima koji su tome doprinijeli.

Nastavljajući tim putem, mi Riječanke i Riječani, predlažemo i zahtijevamo od Sabora i Vlade Republike Hrvatske da se postojeći i napušteni vojni objekti u gradu predaju na upravljanje civilnim općinskim vlastima, a za razvoj KULTURNIH, ZDRAVSTVENIH, OBRAZOVNIH I PRIVREDNIH djelatnosti. Preraspodjela bi uslijedila na temelju detaljne procjene potreba građana.

Mladi Rijeke i kulturni radnici nemaju dovoljno prostora za svoje aktivnosti, zdravstvu nedostaju bolnički prostori i ambulante, sveučilištu, fakultetima i školama nedostaju prostori za rad i igrališta, privredi proizvodni prostori.

Dobijanjem napuštenih vojnih objekata na upotrebu svi ovi problemi bili bi riješeni.

Ovakvim rješenjem Sabor i Vlada Republike Hrvatske pomogli bi da se dokaže pred hrvatskom javnošću, Europom i svijetom, da su njihove intencije ostvarenje mira i demokracije, civilnog društva i prosperiteta.

NEUSTADT:

Poslije mirovne karavane Evropejaca, u ovom njemačkom gradu osnovana je posebna mirovna inicijativa koja se na svoj način bavi ratom u Hrvatskoj. Na slici je akcija prikupljanja priloga za mirovne inicijative u južno-slavenskim republikama.

Antiratne aktivnosti u Njemačkoj

Akcija

OLIMPIJSKI MIROVNI BROD

DELFI - BARCELONA

Društvo Kultura mira, interancionalno udruženje umjetnika, znanstvenika, ekologa i mirovnjaka, postavilo je kao svoj zadatak razvijanje kulture mira u konkretnim projektima. U Delfima će se u srpnju '92 održati Olimpijska mirovna konferencija. U nastavku mirovnog festivala odatle će preko Geneve i Marseillea krenuti brod za Barcelonu na Olimpijske igre. Kultura, glazba, slikarstvo i informacije pratit će sve akcije na kopnu i na moru. Ovaj se projekt održava podom 500-te godišnjice odnosa između Evrope i Latinske Amerike - za solidaran suživot naroda. U Delfima i Barceloni evropski zborovi izvest će Veliki spjev Pabla Nerude i Mikisa Teodorakisa. Sve koji idejama i/ili prijedlozima žele podržati ovaj projekt molimo neka se obrate na našu adresu:

Gesellschaft "Kultur des Friedens"

c/o Henning Zierock

Am Lustnauer Tor 4

7400 Tübingen

tel. 07071/52200

fax 07071/24905

ili u

Odbor antiratne

kampanje

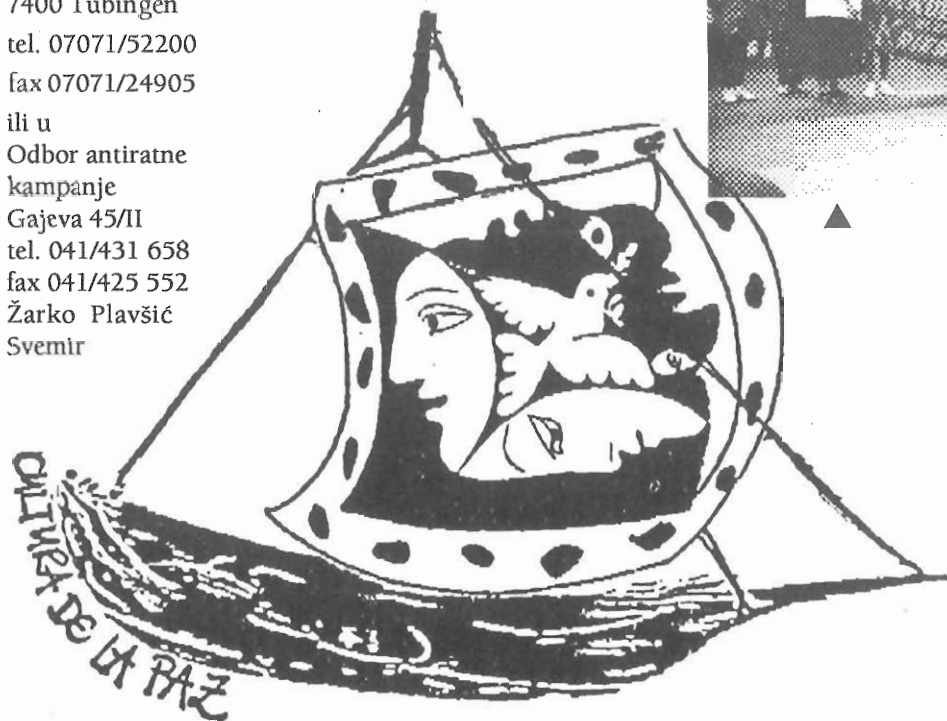
Gajeva 45/II

tel. 041/431 658

fax 041/425 552

Žarko Plavšić

Svemir

MÜNCHEN:

Grupa od šest žena u crnom jednom na tjedan u središtu Münchena izražava solidarnost sa svima nastradalima u ratu, osobito sa starima, ženama i djecom. Svojim stajanjem u šutnji podsjećaju na ratne zločine vojske protiv ljudskih života i osnova za život uopće: ekonomskih i ekoloških. Po njima, politika i političari omogućili su da nezamislive strahote i nepravde postanu — moguće.

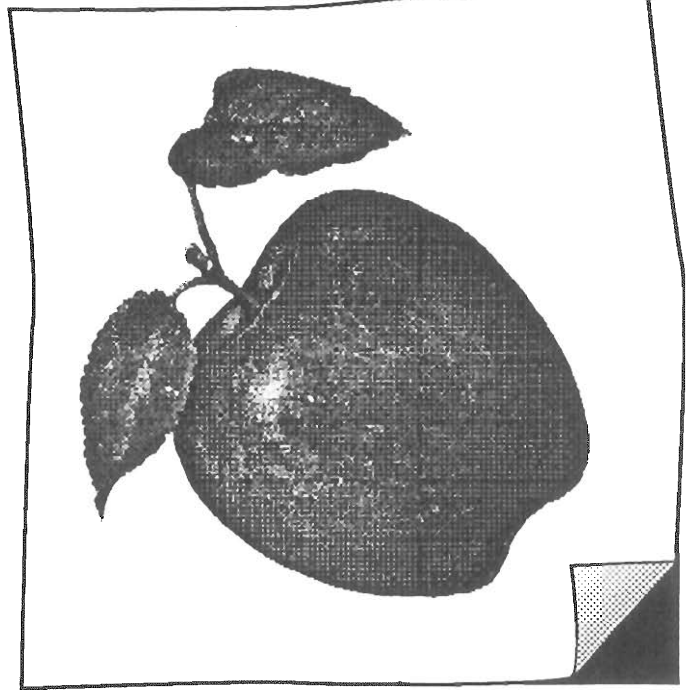
MÜNCHEN:

Prizor s jedne od šest mirovnih demonstracija udruženih mirovnih inicijativa iz glavnoga grada Bavske prošle jeseni na Marienplatzu.

Subotica **BIO- HRANA**

U Subotici je osnovano Udruženje za prirodnu hranu TERRA'S. Udruženje objavljuje dvojezične novine (na mađarskom i srpskom), te knjige i brošure. Član je Međunarodne federacije pokreta za organsku poljoprivredu IFOAM. Sudjelovali su na Trade Conferece IFOAM-a u Beču u studenom 1991. Okupili su 173 bio-proizvođača hrane, nekoliko naučnih i zdravstvenih institucija, te nekoliko prerađivača hrane iz kontrolirane bio-proizvodnje. Tijekom 1991. plasirali su više od 300 tona prirodne hrane, održali nekoliko sajмова, seminara, zasnovali Bio-školu, eksperimentalno polje za ekološko povrće i bio-dinamičku farmu. Neposredno suraduju s Ekološkim društvom "Rihard Čornai", ECO.CENTROM u Beogradu i Asocijacijom eko-kampova Srbije. U ljeto 1992. će zajednički organizirati međunarodni kamp na bio-farmi (projekt je već zabilježen u prospektu evropskih eko-kampova prezentiranom u Bruxellesu).

ZELENA STRANA

ZELENA BUDUĆNOST POLJSKE

Mi više ne živimo u svijetu gdje jedni mogu egzistirati na račun drugih ili gdje cijelo čovječanstvo živi na račun budućih generacija

Zelena budućnost moje zemlje? Ha, ha, mislim da je izazovna! Jasno mi je da smo na prekretnici i dok zaokrećemo u pravcu zapadnog modela razvoja vrlo smo voljni zaboraviti da to činimo u drugačijem vremenu i drugačijim uvjetima od onih koje su prije nas imale zapadne zemlje. Kopirajući njih idemo u promašaj u prvom redu stoga što nam polazište nije isto: prije trideset, četrdeset, pedeset godina sirovina je bilo u izobilju i bile su jeftine. Koštalo je daleko manje da ih se izvuče iz tla. Sada je situacija posve različita. Sirovine koje bismo mogli upotrijebiti za razvoj našeg društva skupe su i jedva ih ima na raspolaganju. Neke je već i nemoguće nabaviti, pri kraju su. A okoliš, nekada širok i bogat danas je ograničen i ne može više podnijeti onu količinu ljudske djelatnosti koju je mogao ranije.

Stoga mi se čini da previše ljudi u

Poljskoj, a naročito političari, zaboravljaju ove činjenice i pokušavaju kopirati model koji je nastao u drugačijim uvjetima i vremenima. Gledajući kroz moje "zelene naočale" smatram da je ovog časa najvažnije naći takav model koji će odgovarati našim mogućnostima i uvjetima suvremenog svijeta. Čim prije mi ekolozi to shvatimo prije ćemo se moći obratiti ljudima, a posebno političarima kako bismo ih uvjerali da je vrijeme da zaborave svoje preživjele ideologije i vjerovanja te da se okrenu svijetu takvom kakav on jeste.

Moramo shvatiti ograničenja i domete naših razvojnih potencijala a zatim odabrati onaj razvojni model koji najviše odgovara suvremenoj Poljskoj, jer stare modele nemoguće je primijeniti. Mi nemamo na raspolaganju sredstva koja bi omogućila brzu akumulaciju kapitala i intenzivne gospo-

darske procese, kakva su imale industrijske zemlje Zapada. Mi jednostavno te ciljeve ne možemo postići i ludo je pokušavati nešto što je izvan našeg domašaja. Mi moramo vršiti pritisak na političke strukture i javno mijenje kako bismo napustili preživjele ideološke načine razmišljanja. Nadam se da ćemo za to imati dovoljno vremena na raspolaganju. Tek tada možemo obaviti istinski zaokret, jer pravi izazov nije u tome da zaokrenemo iz socijalističkog u kapitalističko gospodarstvo, iz centralno planiranog u ono tržišnog tipa, nego u tome da zaokrenemo iz industrijskog društva u model samoodrživog društva.

Mi više ne živimo u svijetu gdje jedni mogu egzistirati na račun drugih ili gdje cijelo čovječanstvo živi na račun budućih generacija. Takvom je društvenom poretku došao kraj.

Grzegorz Poszko

(pripremila MIRJANA GRAČAN)

ONANIJA JE GENOCIDNA

Ratna vremena dobra su prigoda za stasanje prava države na uplitanje u tuđu privatnost, te ćemo uskoro na vidjelo dana dobiti i zakone što će po svoj prilici štititi prava nerođenih. Val konzervativizma koji nas zahvaća prelomit će se, opet, prvo na ženi. Dotle će država u nužnoj i "potrebitoj" sprezi sa slugama raznih "fela" promicati temeljne i važne stvari što su, je li, iznad pojedinca i njegova interesa.

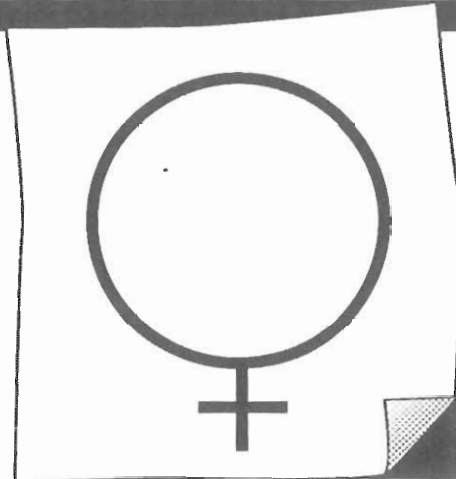
*Pro-life*ovci će kazati kako je abortus zločin protiv života, tome će oni radikalniji dodati i kontracepcijska sredstva, ali to je za ovu raspravu usputno.

Ništa jednostavnije nego se složiti s onima koji abortus izjednačuju s ubojstvom. Jer i zagovornici "pro-choice" mogu to prihvatiti - doista, abortus jest ubojstvo. Ali je zalaganje za zakonsku zabranu abortusa isto ubojstvo! Ubojstvo onih nepoznatih žena koje će ipak biti prisiljene i na taj potez, ali ovaj put bez stručne liječničke paske. I pri tom će njima ostati posljedice. Pravo izbora, naprotiv, pretpostavlja slobodu izbora vlastitog stila života, pa onda i broja djece.

Pravo na odlučivanje radanja vlastite djece je jedno od prvih prava u autonomiji pojedinca i ako o tome bude odlučivala država bit će to prvi korak državne uzurpacije privatne sfere. Bilo kakvo odlučivanje o radanju vlastite djece nije pitanje države. Ona može osigurati uvjete da žena pravilno odluči o radanju, a kako će ona odlučiti pitanje je njezine privatnosti - rekla je u srpnju prošle godine dr. Vesna Pusić.

Što mislite u kojem su smjeru zbivanja otada otišla?

Hana Benc

Ženska
strana

NE UBIJAJTE MAJKU

Pokušavajući svoju *prolife* kampanju zaodjenuti plaštom domovinskog rata, a radanje djece proglasiti domoljubnim - suprotno je naravno izdaja, novi će konzervativci ponovno atakirati na ljudska prava. Rat tome pogoduje. Patnja i nasilje sužavaju nam svijest i lako nas je manipulirati. Skupljajući potpise na mnoge plemenite domoljubne peticije, Pokret za život i obitelj istim će isplakanim i napaćenim ženama podmetnuti i onu s zahtjevom o zabrani abortusa, ili modernog holokausta, kako to one kažu.

Ovo će bez krzmanja učiniti baš na mjestu gdje su upaljene svijeće tolikim mladićima koji su poginuli u ovom ratu. Poruka je, eto, oni su poginuli za nas, nije li red da i mi nešto pridonosimo, nije li sebično tražiti neka individualna ljudska prava kad su toliki poginuli ili su spremni položiti svoj život na "oltar domovine". Takvih nam treba još - tako otprilike, mada je ovo jako pojednostavljeno, na psihološkom planu djeluje strategija Hrvatskog pokreta za život i obitelj.

Budući da je u ovakvim vremenima neuputno suprotstavljati se mišljenju većine, jer u ratu nema pojedinca i pojedinačnog, *prolife*ovcima će se malo tko usprotiviti. Muškarci, koji su na položaju na kojem bi mogli utjecati, neće se založiti za nešto što bi im moglo ugroziti karijeru. Misle da osobno nisu ugroženi, jer za svoje žene i kćeri uvijek će naći neki izlaz. S druge strane "protivnik" odnosno *prolife*ovci vrlo su fanatizirani i histerični borci. S takvim se protivnikom vrlo neugodno bosti. U to će se uključiti samo oni koji su osobno, životno zainteresirani. Oni su pak ljudi bez utjecaja, a njih, pogotovo žene lako je zaplašiti. Ni muževi ih neće podržati jer ni prije, uglavnom, nisu htjeli znati mnogo o onome

što je "ženina briga". Za "ženinu brigu" *prolife*ovci brinu na smrtonosan način - povrh svega namjeravaju izboriti i zabranu kontracepcijskih sredstava.

Podvala u ustavnoj odredbi o tome kako svako ljudsko biće ima pravo na život trebala je poslužiti da zamagli stvari onda kad su se žene još mogle organizirati i pobuniti protiv nehumanih zakona koji ograničavaju ljudske slobode rođenih, stvarnih živućih ljudi.

Većina će pomisliti, pa te žene će se već nekako snaći. Žene će šutjeti da im slučajno ne otkriju da su koristile neko neprirodno kontracepcijsko sredstvo (pilulu ili ubojitu spiralu) ili da su imale abortus.

Još sam kao dijete plakala gledajući stare filmove u kojima liječnik kod teškog poroda pita supruga: "Da li da spašavam majku ili dijete?" Patila sam zato što netko uopće može postaviti takvo pitanje, a mama me tješila da to doktori danas ne smiju raditi i da će svakako spašavati prije svega majku jer ona može roditi još djece. Ona može radati već iduće godine. Ubijete li majku ostat će vam samo jedno dijete bez majke, možda i bez oca.

Danas u ovoj državi netko si uzima za pravo da živote svojih sugradanki proglasi nebitnima. Čak i u skladu s vapajima zbog prenisnog nataliteta treba reći da je žena potencijalni život, naravno zajedno s muškarcem, ostanu li živi, uspiju li zasnovati obitelj, budu li imali mjesta gdje bi u ljubavi mogli stvarati i podizati djecu - tada možemo govoriti o sreći i šansi da broj djece poraste. Opređeljujući se za prava nerođenih, ubijamo majku, ubijamo šansu. Tko o tome uopće razmišlja?

Dora Studen

Tri zakona spermodinamike

Feral Tribune

ABORTUS JE UBOJSTVO! COITUS JE USTROJSTVO! U SE, NA SE, PODA SE I — ZNA SE!

PRVI ZAKON

Ne sagriješi, brale, bludno,
Ne diž' glavu uzaludno -
Kaznit će se tko ga stavi,
A potomka ne napravi!

DRUGI ZAKON

Nek nijedna državljanka
Ne zaviče "Vanka! Vanka!"
Jer ne smije ljubovati
Ako neće postat mati!

TREĆI ZAKON

Svak' je dužan biti ćaća
Predsjednikovog glasača,
A vojsci je žena svaka
Dužna roditi novaka!

Draga Nataša,

ovde je depresivno, kod tebe sigurno još više. Mirovnjakinje kao što smo mi smatraju se: ku-kavicama, izdajnicama, neprijateljicama (srpskog naroda) i eventualno dezerterkama. Ovde je pooštren zakon o dezerterstvu i sada postaje užasno teško za momke koji hoće da izbegnu smrt.

Jedna sasvim kratka priča o ovom ratu ide ovako:

"Pitali su Srbe na frontu zašto ratuju, a oni su odgovorili: 'Nećemo valjda dopustiti ustašama da nas nazivaju četnicima!'"

Ja ne vidim cilj ratu, koji postavljeni ciljevi i zahtevi treba da se ispune da bi se on okončao?? Da li ih uopšte ima? Ko ih ima?

Gomila izgubljenih muškaraca je sebi našla smisao. Dobili su znače moći: uniforme. Dobili su smisao nasilju: neprijatelja. Dobili su vode i instrumente moći, i to besplatno, oružje. Ispraznili su zatvore i poslali te tipove u rat. Sada je populacija počela da se deli na one koji hoće rat i one koji neće rat. Naravno u hipokriziji su oni iz povlašćene klase, posakrivali su sami svoju rođenu decu, poslali ih u inostranstva i sredili sve što

su imali da srede, a pritom donose zakone protiv dezertiranja i najradije bi sve dezertere ustreljali.

Ja se samo pitam kako to da strah od smrti tu nema nekog dejstva u umanjivanju ovoflike proizvodnje smrti?

Ovde smo većina nas u svim antiratnim aktivnostima.

Staća je pokrenula ŽENE U CRNOM PROTIV RATA, svake srede po jedan sat, i ima već šest nedelja da se okupljamo u crnom.

Silni muškarci iz grada se sakrivaju i beže, procena je da ih je oko 10.000 koji se sakrivaju u Beogradu.

Mi lezbejke imamo uvek troduplu dimenziju svake društvene pojave. Sve ovo je heteroseksualna patrijarhalna proizvodnja politike smrti. Kakve to veze ima sa nama? A opej ima i to vrlo malo.

Ovde je sve poskupelo, vata je oko 150 din pakovanje, a tampona uopšte nema.

Kača je vrlo besna, ona uglavnom neće da ide na antiratne manifestacije, jer zna da svi ti ljudi neće doći nju da štite kada bi se nešto dogodilo po lezbejskoj/feminističkoj liniji.

Mi u toj grupi nismo lezbejke, nego pacifistkinje, nismo ni feministkinje. Sve same uravnolovke, još nismo stvorile kulturu različitosti; tu svest da svi imaju u vidu da u svakoj grupnoj situaciji ima različitih i da one ili oni žele da budu uzeti u obzir kao različite.

Ovde je pre par dana započeta akcija prikupljanja potpisa za referendum protiv mobilizacije, tj. rata. Trebalo bi da se skupi 100.000 potpisa i to sa brojevima ličnih karata, pa da se to pitanje postavi na diskusiju.

Nisam sigurna da ćemo uspeti toliko potpisa da dobijemo, izuzev da budu pola Mađari, a pola Albanci, i između Srpkinja!!

Gomila nas feministkinja je trenutno u procepu, bez nacionalnog identiteta. Ranije smo bile Jugoslovenke, ali pošto to više nije pojam koji obuhvata ono sve od ranije, već samo Jugo-Srbe, onda to više nismo. A biti Srpkinja sada suviše podseća na: biti sa vladajućom politikom. A to je nemoguće. Eto. Ja sam u svakom slučaju žena, feministkinja, lezbejka i baš me briga što nemam nacionalni identitet jer su mi ovi važni i njihov osećam skroz.

Voli te Lepa!

SPREMAN ZA KOJI DOM?

UNAZAD NEKOLIKO MJESECI novinska obavijest o radnom vremenu SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja poprimila je nova značenja. Rat je sve stanovnike Hrvatske podjednako ugrozio i tako, na izvjestan način, dokinuo privilegije u izloženosti nasilju. Prostor doma ostao je, uprkos novim značenjima koja je donio rat, i dalje prostorom nekažnjivog nasilja. Unazad nekoliko mjeseci - oružanog. Na repertoaru nasilničkih prijetnji pojavila se i nova: progutat će te mrak. U crnu kroniku dospijevaju, kao i prije, tek oni slučajevi u kojima se više ništa ne može učiniti. SOS telefon vrlo rijetko nazivaju hrvatski branitelji, njihove žene sve češće.

ŽENA HRVATSKOG BRANITELJA, prvi slučaj: Pobjegla je prije mjesec dana. S dvoje djece. Trpjela je batine sve dok on nije uključen u Narodnu zaštitu gdje je dobio oružje. Više puta dnevno znao je repetirati pištolj prijeteći da će ih pobiti. Jednom je, pucajući po stanu, promašio djetetovu nogu za desetak centimetara.

ŽENA HRVATSKOG BRANITELJA, drugi slučaj: Počeo ju je tući odmah nakon vjenčanja. Nastavio je za vrijeme trudnoće. Danas imaju sedmomjesečno dijete. Tuče je sve više, tako da sutradan jedva ustaje iz kreveta. Razgovor o

razvodu završio je premlaćivanjem i prijatnom pištoljem. Garda mu je u istom naselju dodijelila stan. Ona se ne usuđuje zvati policiju, ne usuđuje se sakriti kod prijatelja: *Spreman je ubiti čovjeka. Ako ga i zatvore na neko vrijeme, osvetit će se. Oko sebe ima bandu i može im narediti da provale u stan i ubiju me.*

PRIJE RATA uobičajeni postupak volonterki SOS-a bio je, uz podržavajući razgovor, upućivanje žene na socijalni rad, savjet da se protiv nasilnog partnera pokrene privatna tužba, te, u slučajevima akutnog nasilja, poziv za policijskom intervencijom.

SOCIJALNI RAD preopterećen je brigom o izbjeglicama i prognanicima, a žene koje bježe pred obiteljskim nasiljem ne spadaju niti u jednu od ovih kategorija. U slučajevima običnih nasilnika policija sve češće odbija intervenciju uz obrazloženje da imaju važnijeg i pametnijeg posla, a nosi li nasilnik maskirnu uniformu, ionako je u nadležnosti vojne policije. Jedna od žena: *Obična policija se boji doći.* Najnovijim predsjednikovim uredbama onemogućeno je i podizanje privatne tužbe - privatne je tužbe, naime, moguće podnositi, ali njihovo se rješavanje odgoda do daljnega.

Dom tako ostaje prostorom nasilja - do daljnega.

RAT KAO RAT ne može biti gori ili bolji. Za ovaj rat izrečeno je mnoštvo konstatacija, optužbi kao prljavom, izuzetno okrutnom, čak i bez primjera u novijoj svjetskoj povijesti. Sude tako i promatrači, i ratnici. No, ovaj rat je poput stotina proteklih. Gotovo rutinski, uniformu moraju obući mnogi koji to neće, vrše se okrutni zločini nad nelužnim civilima, ubijaju zarobljeni vojnici, razaraju civilni ciljevi (sakralni, kulturni, privredni), ne šteti se priroda ... U čemu su bili bolji Verden, Galipolje, Dresden, Lamberg, Guernica, Vijetnam, Crveno-Kmerska Kambodža...?

Ovaj, naš rat, možda se razlikuje u količini mržnje koja se obostrano isijava prema protivniku, po uporoni prizivanju atavizama prošlosti da bi se pravdao (nakon pola milenija sukobljuju se Zrinski-Frankopan i Dušan Silni), u prekomjerno izmiješanim ideološkim postavkama rata, nacionalnim, šovinističkim, fašističkim, pseudokomunističkim, vjerskim, plemenskim ... a svaka od ovih (ne)vrijednosti ima svoje svakodnevno prelamanje u svakom ratnom danu, na fronti, u "zonama odgovornosti i dejstava".

Ratujem na strani Hrvatske; ne zbog teritorija, ne zbog mlade demokracije, ne zbog lidera, ne zbog barjaka, ne zbog mržnje. U ovaj rat ušao sam dobrovoljno. Zbog humanističkih načela kojima sam indoktriniran (da li ratnik može biti humanist!?), zbog svih Slavonaca, Banijaca, Ličana, Dalmatinaca, ... onih koji su agresivno napadnuti, izvrgnuti progonoj, masakru, ubijanju, zbog onih koji pate, plaču i preklinju. Zbog onih na drugoj strani, Srbiji, BiH, Crnoj Gori, koji su protiv svoje volje uvučeni u ovaj rat, koje su drugi natjerali da postanu ubojice, palikuće, ljudi dostojni prezira.

Htio bih spomenuti imena nekih drugova, zapovjednika koji to zbog svoje časne vojničke uloge u ovom ratu zaslužuju, kao i imena crnih ovaca čija bi imena zbog nečasnosti isto tako trebalo znati, no rat još uvijek traje. Dakle, zbog toga, vojne cenzure (sic) i potrebe osobne discipline (još uvijek sam vojniki, slijedeći tekst jednim će dijelom ostati prikraćen)

...Zakartali smo se do duboko u noć. Za san preostaje tek nekoliko sati. Vojničkih, jer spavamo obučeni, pokrивamo se prašnjavim dekama, takve deke su i na prozo-

rima jer su sva stakla razbijena, i umjesto vrata, koja još nisu postavljena. Široka lepeza tipičnih vojničkih mirisa i smradova, neopranih nogu, oružja, znojnih uniformi, pripitih drugova koji se hrkajući trijezne, miris dvopeka, konzervi. Olakotna okolnost su niske temperature koje olakšavaju boravak u sobi, a nadasve umanjuju smrad meko - miniranih kvadrata kat iznad nas (u nedostatku WC-a i kulture. kat iznad nas prepun je sranja, tjednima starog).

Pred spavanje povela se i kratka rasprava, da li spavati sa šljemom na glavi, pošto s vremena na vrijeme sa neožbukanoj plafona na naše skromne ležajeve padaju loše postavljene cigle - odlučismo jednoglasno - spavanac bez šljemova, uzdajmo se u sreću da će cigle padati kada odemo na položaj.

Budenje. Mumurni vape za vođom, pušači pale prvu cigaretu. Nema oblačenja, nema umivanja, voda se opet zaledila, nema kave jer nema vode. Začusmo nekoliko povika koji su obećavali da će jutro biti burno. Naime, već nekoliko dana dolazilo je do sve većih primjedbi i protesta zbog činjenice da je veći broj naših kolega - ratnika izbjegavao dužnosti, foliranim zdravstvenim problemima, brisanjem kući, namjernim nedolaskom na položaje, ali i nedolaskom u bazu. Tako da nas je svakim danom na položajima i u rovovima bilo sve manje. Skupili smo se kod voznog parka, nekoliko kategoričnih rečenica "ne idemo na položaj, dok

ne dobijemo pojačanje, ili dok nam se ne pridruže kolege koji moraju biti tu, a pobigli su..."

Sve savršeno jasno, opravdani revolt uzeo je obrise svojevrsne pobune. Zapovjednik tvrdi daje izvan njegove moći da udovolji, traži da se krene ka položajima fronte, što izaziva još veće negodovanje. Ujedno i gubljenje jedinstvenosti među nama. Nas nekoliko nije više htjelo sudjelovati u tom verbalnom navlačenju, spominjanju prošlogodišnjeg mahanja barjacima i vrućeg volovskog mesa sa raznja, Hrvata i ne-Hrvata.

Uspjeli smo zaustaviti galamu i prepirke, ali iz obzira prema dečkima koji su 24 sata na prvoj liniji idemo ih smijeniti. Do njih smo brzo stigli. Zdravo, zdravo, a di je smjena? - pitaju. Mi smo smjena odgovaramo - što je kod njih izazvalo podsmijeh ali i začuđenost. Ukratko smo objasnili o čemu se radi, nakon čega je njima bilo teško da se povuku i nas nekolicinu ostave na prvoj liniji, na milost i nemilost, ukoliko dođe do neprijateljskog napada. Utom im stigne naredenje - obavi smjenu - i mi smo ostali sami. Napeti kao strune, osmatrajući teren ispred, povremeno psujući rat, naše dezertere, organizaciju. Srećom to je bio jedan od mirnijih dana. Sat i pol kasnije stigoše naši "pobunjenici" Sa papirrom koji je garantirao da će biti izvršena popuna jedinice u skladu s potrebama linije fronte, uz naravno - povrat dezertiranih.

Ja sam se uvijek nalazio na desnom

Kako sam ubio dvojicu...

krilu, koje je izloženije napadima, pa tako i tog jutra. A drugovi pobunjenici kroz smijeh su mi rekli da oni po kazni ostaju tu, ja da se prebacim lijevo. Nerado sam to izvršio, jer ovdje poznajem teren, ali bilo je naredeno. Na lijevoj strani odabrao sam si rov, plitko ukopan zaklon uz jedan poljski zid, maskiran šatorskim krilima i granjem... Sati koji su slijedili bili su čista monotonija. Povremeno osmatranje preko ničije zemlje, vizualna kontrola bokova fronte. Rutinski. Bez zvukova. Kako i bi, ispred i iza nas prohujala je strategija "spaljene zemlje". Iza: spaljena imanja, brojni leševi stoke, smrznuti, napola pojedeni (jedu ih gladne životinje), zgarista, poneko izgledjelo grlo luta u potrazi za hranom, olupine automobila i poljoprivredne mehanizacije, neobrana polja sumornog izgleda, razarane i paljene crkve. Rijetke sačuvane kuće, sa svojim turobnim stanarima, uglavnom starcima, u svoj ovoj pustoši izgledaju neprirodno, sablasno.

Ispred - isto, jedina je razlika što na ničijoj zemlji nema života. Zagadana zemlja, šuma, voda. Gomile kartonskih kutija u kojima su bile pakirane granate, municija, gomile metalno - drvenih sanduka SMB, tone metalnih gelera, plastična krilca letećih smrti različitog kalibra, uništeni dijelovi vojne opreme.

Sati sporo proiže. Kratki razgovor s kolegama, malo šale, cigareta za cigaretom. Opet osmatranje.

Ima dana kada oružje na obje strane šuti. Totalni opoziv, čak i snajperisti miruju. Normalno se krećemo, bez saginjanja, osluškivanja odakle će se začuti pucanj, zlokobni "fiju". Tišinu povremeno prekidaju odjeci artiljerijskog "dejstvovanja" na udaljenijim dijelovima fronte.

Pada sumrak, raste nada da će dan proći bez mrtobacačkih paketa. Monotoniju prekida dolazak nekoliko drugova iz baze. Kažu nam i jednu dobru vijest - napad na uporište pred nama, jedno selo, određen je za sutra. Iako je naša jedinica predviđena da se prije napada povuče na rezervni položaj, odlučujem da se dobrovoljno uključim u ofanzivnu jedinicu. Kako čujem, neću biti jedini od nas. Sjajno! No, kako je noć prolazila, temperatura bila sve niža, i moje uzbuđenje pred napad je polako splasnjavalo.

Moji drugovi za neprijatelje iza ničije zemlje gotovo uvijek upotrebljavaju ime "četnici", ili blažu verziju čedo, čede. Ja sam uvijek

izbjegavao upotrijebiti te izraze, naprosto sam ih nazivao ONI, a koliko sutra ja ću ih napasti s mogućnošću da nekog od NJIH ubijem, napravim invalidom... A možda ću se sučeliti s onim koji zaslužuje to ime četnik...

Sjetih se rezervnog vojnika iz Srbije, Miroslava Milenkovića, koji se ubio između dva stroja svojih kolega, jedni su htjeli u napad na "genocidne Hrvate", drugi su htjeli kući. Savjest mu nije dala da bude izdajica, ali niti ubojica...

Jutro se bližilo, morao sam odlučiti, u napad, ili ne.

Jedinica za izvršenje napada je izuzetno tiho i koordinirano izvršila smjenu naše jedinice. Nas nekoliko dobrovoljaca smo se pozdravili sa drugovima koji će biti rezerve. Preostalo je samo čekanje, znak za start. Napetost kao pred ispit, utakmicu. Sve mladolika lica. Gledam ih i pitam se tko će od nas danas biti ubijen, tko će biti ranjen, tko će ubiti... Netko hoće, nitko ne zna tko. Da li i drugi razmišljaju o ovom osim mene, da li svi vjeruju da će bitku proći neozlijeđeni, živi...

Ili sam ja sirovina neprimjerena ratovanju kad si razbijam glavu ovakvim pitanjima, nedovoljno čvrst za onog koji mora ubijati?! Krenuli smo, ja desnim krilom. Idemo bez riječi, nigdje zvuka, požurio sam ispred ostalih jer treba paziti na minska polja, zasjede. Protivnik se ne čuje. Svakim metrom napetost se sve više pojačava. Prvi uspjeh - zauzimamo ruševine sela X koje tu završava, ničije zemlje ostaje tek pojas od 400 metara. Na poljani ispred ističe se neko normalno uzvišenje. Mahnem drugovima da sačekaju dok ne vidim što je. Pretrčavanje, zaliježanje, taj prokleti znoj sve me više oblijeva. Ta, ipak me strah. Mora se naprijed, vzeo sam zalet i jurnuo na uzvišenje. 300, 200, 100 metara, blizu sam, nitko ne puca. Pretrčavao sam zadnje metre i iznenađenje! Sumnjivo uzvišenje bio je leš krave, zasut zemljom, busenjem od bombardiranja. Smijao sam se, ne samo od sreće jer sam bio na sigurnom...

Uskoro smo se grupirali na rubu šume, uspješno locirali jedno majstorski postavljeno minsko polje. Do neprijateljskog sela preostalo je još samo pojas šume. Zapovjednik odredi "naprijed" prvenstveno po stazama kroz šumu, opasnost je ipak manja ako se mine pravovremeno uoče, nego li kroz stijenje i dosta gusto sibilje i drveće. Uputih

se cestom. Ponovo sam osjetio već znani osjećaj, užitak opasnosti. Cesta je bila prekrivena niskim snijegom. Bez ikakvih tragova. Hodao sam cik-cak, smatrajući da ću uspješnije otkriti mine. Ako nagazim, znam, letim u nebo, a bar ću, ako ništa drugo, kolegama ostaviti dio čiste ceste.

Stigoh do prvih kuća. Sablasnu tišinu prekidao je pokoji lavež. Iznenađeno, na lijevoj strani ceste, u dvorištu, vidim dvojicu vojnika, na jednom maskirna uniforma, drugom na ramenima prebačen šinjel SMB. Čista situacija, imam ih na nišanu. Da li pucati? Nemaju nikakve oznake, kao nija. Trebalo je munjevito odlučiti? Odlučih radije nazad, nego da greškom pucam na svoje. Par stotina metara iza, u šumi, opazio sam kako lijevo krilo polako napreduje. Njihovi još nisu došli do sela. Propustio sam sređiti onu dvojicu. Dogovorimo da dodu do ruba šume i istovremeno otvore vatru. Iz pozadi ne stiže i naša tenkovska podrška. Tenkisti nevoljko idu naprijed, izmotavaju se, nevalja ovo, nevalja ono.

Naprijed sam kad je počela pucnjava. Iznenađenje je izostalo. Pucnjava naših bila je sve jača. Bez uspjeha. Istovremeno, naše desno krilo su iz jednog gnijezda prikivali uz zemlju. Protivnik je bio bolje naoružan, na boljim pozicijama. Ipak, uspjeli smo zauzeti kuće lijevo od ceste.

Borbe je izuzetno teško opisati. Istovremeno je praštao iz oko 80

cijevi, gruvaju naši ručni bacači, zolje, njihovi minobacači, teški mitraljezi. Padaju prvi ranjenici, naša dvojica, teže, njihovi (odmah ih povlače), gori sjenik gdje su se povukli... Konačno, stigao je i naš tenk, uz pomoć kojeg smo brzo udarili i neprijatelja najteže na povlačenje. Nisu ostavili nijednog ranjenika, a imaju li mrtvih, ne znamo. Pretresamo napuštene bunkere, mitralješka gnijezda. Pozivamo na predaju, niko ne odgovara. Za svaki slučaj ispaljujemo po nekoliko račala. I konačno predah. Tek nekoliko minuta.

Zasuti smo avionskim bombama. Istodobno, jedan od naših vodova prikovan je uz cestu. Nakon osvojenog skladišta municije i jednog minobacača, žurimo uz brdo. Bez borbe zauzimamo položaj sa bestrajcem, posada je pobjegla.

Zadatak koji je slijedio bio je za mene najteži tog dana. Neizostavno smo morali osloboditi vatre naš vođ prikovan uz cestu. Izuzetno teško, jer su i naši iz podnožja povremeno otvarali vatru na nas, naš tenk je vatrom gadao protivnika na brdu, a nakon svake eksplozije geleri su zasipali i nas, ne samo neprijatelje. U toj kanonadi opazih i tijelo u pokretu, odmah sam ispalio tri meka... Nekoliko sekundi kasnije ostao sam bez daha. Neprijateljski vojnik kojeg sam pogodio nije bio naoružan, njegova puška je ostala uz jedan zid, sada mi vidljiva, uz to, ja sam mu pucao u leđa. Nikada neću saznati da li

mu je bilo dosta rata, te je u jeku borbe naprosto odbacio oružje, da li se htio predati, da li je doživio šok u borbi.

Gledajući krvavu rupu u ledima koju su mu napravila moja tri direktna pogotka, počeo sam plakati. Gledao sam njega kako pada, kako puzi travom, ostavljajući za sobom krvavi trag. Još uvijek čujem jeku svojih riječi kada sam vikao svojim kolegama da ne smiju pucati na njega. On je molio za pomoć, zvao je mamu, Miću, svog suborca (koji je tada pobjegao u šumu, ostavivši oružje), izgovarao je neko žensko ime. Meni su ti njegovi vapaji odjekivali kao krici... Borba je trajala još desetak minuta. Krenuo sam naprijed, uz zaštitu kolega. Ranjenik je bio na samrti. Prilazeći mu, izaje dne stijene našao sam njegovog kolegu. Njegov kalamajčičkov još uvijek je bio uperen prema mjestu u šumi odakle sam došao. Njegove oči su sablasno zurile naprijed. Bio je mrtav. Još jedna moja žrtva.

Ranjenik je, da li u nesvjesnoj želji da se pokuša povući još koji centimetar naprijed, da li zbog bolova pokušao napraviti još jedan puzeći pokret... Automatizam vojnika iz mene ga je upitao "da li ima još tvojih u blizini?" Neprijateljski vojnik na samrti je možda i čuo moje riječi, no odgovoriti nije mogao. Za nekoliko minuta je izdahnuo. Nije bilo mogućnosti da ga prebacimo u bolnicu. Nakon zauzimanja strateške kote iznad ovog mjesta leševa, moji ratni zadaci tog dana bili su završeni...

Po povratku jedan od zapovjednika pregledao je dokumente ubijenih. Jedan od njih bio je mladi od rane samo 2 mjeseca.... Na kraju dana moje kolege su mi čestitali uspješnost u borbi, hrabrost.

Na kraju tog dana — kao vojnik bio sam sretan — zauzeo smo uz minimalne gubitke (jedan mrtav, četiri ranjena) dobar dio neprijateljskog uporišta, osvojili nekoliko oruđa, municiju, i zbacili iz strojaviše neprijateljskih vojnika.

Kao čovjek, bio sam tužan: tog dana iza sebe sam ostavio dva leša, dva ubijena čovjeka, izgubio sam kolegu kojeg sam upoznao na početku tog dana. Poginuo je na samom kraju borbi, usmrćen minobacačkom minom...

Doni Palos

Vojnik u Hrvatskoj vojsci, genetski Hrvat, osjećajem Jugoslaven i kozmopolit, komunist, simbolički vezan za petokraku, kako sam kaže...

POSTKOMUNIZAM U JUGOSLAVIJI

OTVORENIH OČIJU U PONOR

Snimke ratnih masakra iz Hrvatske, koje su tijekom jeseni emitirali gotovo svi evropski studiji, užasnule su i najokorjelije ljubitelje horror. Jugoslavenski postkomunistički diskurs, kao metafora zločina i iskonskih strasti, provalila je u evropske domove kao avet koja prijeti da sve uvuče u vrtlog svojih košmara, samouništenja, iracionalnosti. Ni poslovlično hladni zapadni političari ne mogu sakriti potresenost, ali ni osjećaj bespomoćnosti pred tolikom količinom i na taj način izražene mržnje. Kako, naime, pomoći onima koji s tolikom strašću rade na uništenju drugih i samih sebe? Vladajući politički diskurs učinio je od naroda Jugoslavije evropska strašila, avet koja kruži Evropom i sovjetskom Azijom. Taj diskurs ne ugrožava samo naš opstanak, nego i tu istu Evropu za koju se svi političari u Jugoslaviji izjašnjavaju. Tko im može vjerovati?

Zašto smo pristali da postanemo taoci takvog političkog diskursa od kojeg se Evropi krv ledi od užasa dok se ovdje odavno radi na ubrzanom navikavanju na ubijanje i rat kao način života? Čitamo li pažljivo poruke iz svijeta, kad je već u nas gotovo utihnulo glas razuma i mira, mogli bismo shvatiti da izlaz iz bezizlaza vodi kroz napuštanje tog samoubilačkog diskursa i njegova ubitačnog rječnika. Samo to može omogućiti okretanje temama koji ma se razumniji dio svijeta bavi. Za takav zaokret potrebno je mnogo više od hrabrosti i pravednog gnjeva. Ono što Istok može naučiti od Zapada, piše autor eseja u *Time International*, jest da prava sloboda ne dolazi od posjedovanja nacionalne valute ili nacionalne armije. Etnički interesi bolje su zaštićeni u okviru supranacionalnih organizacija u kojima nitko nema hegemoniju i svatko ima pravo glasa. Evropska je zajednica uspješna upravo zato što je uspostavila mrežu permanentnih pregovaranja koja svakom omogućava iznošenje vlastitog stava i to bez diskriminacije. Upravo ono što je u postkomunističkoj Jugoslaviji onemogućeno nametnutim političkim diskursom.

Na prvim slobodnim izborima nakon drugog svjetskog rata, piše *Die Zeit*, 30. kolovoza 1991., u svim republikama pobijedile su nacionalističke a ne građanske snage. Nakon toga suprotstavljene su nepomirljive pozicije u srpsko-hrvatskom sporu. Pozivajući se na pravo samoodređenja Hrvati inzistiraju na odvajanju od zajedničke jugoslavenske države. Srbi na osnovi istog principa izvođe pravo na promjenu

unutarjugoslavenskih granica prema etničkom kriteriju. To je obrazac klasične tragedije: protivnici srljaju u provaliju, otvorenih očiju i podjednako smrknuta pogleda.

Mnogima u svijetu postaje sve jasnija suština jugoslavenske tragedije. Da li i onima koji su je svjesno ili nesvjesno, aktivno ili pasivno, pripremili i proizveli? Da li postajemo svjesni da smo taoci političkog diskursa koji ne može voditi ničemu drugome nego sukobu i uništavanju, općoj militarizaciji i dugoročnom udaljavanju od demokracije i ljudskih sloboda, a u perspektivi isključenju iz svjetske zajednice civiliziranih naroda? Ili starateljstvu UN-a nad podivljanim narodima koji nisu mogli shvatiti da dizanje granica mržnje nije budućnost koju sebi zajednica slobodnih ljudi može dozvoliti. Ima li uopće rješenja ako posljedice, uvijek na višoj razini neprijateljstva, nasilja i iracionalnosti, diktiraju svaki sljedeći potez? Uvijek s isključivošću povijesnog misionarstva i uz apokaliptičko smanjenje sposobnosti racionalnog prosuđivanja?

Koja vrsta pobjeda, u tom za sve gubitničkom ratu, može izbrisati tragove koje će generacije nositi na sebi? Koje granice velikih/malih država, s njihovim osramoćenim narodima, mogu opravdati uništene živote, razorene zemlje i građove, galopirajuću bijedu preživjelih? I to u doba kad čitav razumni svijet radi na relativiziranju granica među ljudima i državama? Znamo li zaista zbog čega se taj - tko to već nije

rekao: prljavi, besmisleni, tragični, osvajački - rat vodi? Zašto smo dozvolili da nam se to dogodi? Da li su zaista samo neuračunljivi političari krivi, a narod, bez kojeg nema ni političara ni generala ni rata, nevin?

Rosenkrantz i Guildenstern, literarni antijunaci Shakespeara i Stopparda, suučesnici i žrtve u zavjeri protiv danskog princa, tek su se pod vješalima zapitali: kako je bilo moguće da nam se to dogodi? U čemu smo pogriješili? Spoznaja da je jednom ipak trebalo reći NE, za njih je došla prekasno. *Rosenkrantz i Guildenstern su mrtvi*, bila je kratka poruka danskom dvoru iz Engleske.

Neće li slična poruka, sada preko satelita, biti odaslana u svijet kad se i posljednja svjetla ugase u zadnjem kutku ovdašnjih zemalja? Da li će se još netko zapitati nismo li ipak trebali reći NE? Odbiti da budemo suučesnici i žrtve diskursa u kojem su svi odgovori pogrešni i sve posljedice smrtonosne, u kojem pametni ljudi postaju uskočrpdne budale, plemenite duše ogorčeni osvetnici, asvi njihovi neistomišljenici izdajice, u kojem su ratni profiteri nacionalni junaci, a filozofi i akademici postaju primitivni plemenski mudraci, u kojem je istina laž, život smrt, a sloboda ropstvo. Da li su, dakle, samo političari željni vlasti krivi što nam se to događa? Možemo li još reći NE?

Marijan Uzelac

ALOJZIJE STEPINAC • ZAKON O PONIŠTENJU POSTUPKA

PRAVDA JEDNOME NEPRAVDA TISUĆAMA

Slijedećim zasjedanjem Sabora naša će republika, po svemu sudeći, dobiti još jedan manifestativni zakon kojim se pokušava ispraviti neka od historijskih *krivih Drina*. Na sjednici zakonodavno-pravne komisije prihvaćen je prijedlog nacrtu Zakona o poništenju postupka protiv Alojzija Stepinca, zagrebačkog kardinala osuđenog zbog suradnje s "fašističkim okupatorima i njihovim domaćim slugama". Predsjednik komisije, dr. Vladimir Šeks, njegovo je donošenje opravdao željom da Republika Hrvatska čim bolje uredi odnose između sebe i Crkve, jer su ti odnosi, po njegovu mišljenju, još uvijek opterećeni procesom nadbiskupu Zagrebačkom. (SIC!)

Bez sumnje, kardinal Stepinac je otvorena rana mnogih Hrvata koja, izgleda, još dugo neće zacijeliti. No, da bi Republika s bilo kim mogla urediti odnose, pa tako i s Crkvom, ona to mora prije svega učiniti unutar same sebe. To između ostalog znači da zakoni koje parlament donosi moraju biti u skladu s pravnim načelima kao i s normama zapisanim u osnovnom državnom zakonu — Ustavu. Ozakonjujući poništenje ovog postupka Sabor bi se mogao dovesti u kontradikciju s različitim načelima i normama.

Formalnopravno gledano, regulativa (odnosno Sabor kao zakonodavni organ) ne smije utjecati na odluke sudstva. U pravnoj državi sud mora suditi po važećim zakonima, koje je donio parlament. Parlament ne može naknadno donositi zakone kojima bi se preinačile prethodne odluke sudova. Jasno je da Jugoslavija poslije '45 nije bila pravna država, kao što nije bila nikad ni prije ni poslije. No, bude li se uvriježio običaj da Sabor donosi zakone koji vrijede retroaktivno, niti Hrvatska neće mnogo dalje otići u poštovanju pravnih načela.

Kad bi načelni i bilo moguće donijeti ovakav, retroaktivan zakon, on svejedno ne bi bio valjan. Zakon je u svojoj suštini univerzalni akt, koji se odnosi na sve ljude. Donošenje ovakvih "singularnih" zakona specijalitet je totalitarnih režima koji njima žele zaštititi svoje tabu - veličine. Karakterističan primjer, kojeg se dobro sjećamo, je Zakon o zaštiti imena i djela Josipa Broza Tita, koji komunističkog vođu stavlja iznad ostalih ljudi specijalno zaštićujući njegovo ime i njegovo djelo. Što će na zakonsku rehabilitaciju Stepinca reći ostali, nekada progonjeni vjernici i njihovi potomci, kao i brojni drugi ljudi koji su iz ideoloških razloga čamili u zatvorima, ostaje da se vidi. No, ako oni i ne odreagiraju, to neće značiti da republičko zakonodavstvo ima legitimitet donositi singularne akte.

Dr Šeks se ipak potrudio da nađe formalnopravni osnov ovog zakona, i to u čl. 2 Ustava. Taj član između ostalog kaže da "hrvatski sabor i narod neposredno, samostalno, u skladu s Ustavom i zakonom odlučuju o

uređivanju gospodarskih, pravnih i političkih odnosa u RH". To bi po Šeksovom tumačenju, trebao biti osnov za donošenje zakona o Stepincu, kojim se "regulira odnos između države i Crkve" /!?. Problematičnost ovakvog argumentiranja je višestruka. Prije svega, osnov odnosa između građanske države i vjerskih institucija mora počivati na proglašenju države laičkom, a svih konfesija dozvoljenim i ravnopravnim, što Ustav na više mjesta i deklarira. Pokretanje ili nepokretanje krivičnog postupka protiv nekog visokodostojanstvenika, kao i poništavanje presude protiv njega, ne može spadati u područje odnosa države prema vjerskoj instituciji jer se njemu i ne sudi kao njezinom pripadniku već kao građaninu, ravnopravnom svima ostalima. Ukoliko je NR Hrvatska, sudeći zagrebačkom kardinalu presuđivala, u stvari, katoličkoj crkvi, današnja Hrvatska, ako poništavajući taj proces želi povući presudu Crkvi, opet proizvodi nepravu i počinja identičnu besmislicu. Shodno tome, možebitno suđenje tandemu Žabić - Martić ili bilc kojem drugom četniku, ne može biti usmjereno sredivanju odnosa sa Srbima, već individualnom kažnjavanju ratnih zločina. Drukčije postaviti stvar bilo bi pravno neutemeljeno i politički neizvjesno.

Očito je da bi Republika Hrvatska trebala naći politički primjerenije načine da se iskupi za svoje nekadašnje grijeh, ako to već diži potrebnim. Donoseći ovakve zakone ona dovodi u pitanje svoju vlastitu valjanost i sistematičnost, dakle pravnost. Želja za uređivanjem odnosa između države i Crkve svakako je hvalje vrijedna i teško da bi netko imao išta protiv svodenja na pravu mjeru i Stepinca, i Crkve i Sabora kao i njihovih suvremenih poglavara. No, je li zakon o poništenju postupka pravi način, ili ostaje puka dobra namjera i kao takav samo jedna od kockica na putu za pakao — ako političkim paklom smatramo državu u kojoj vlada nepravu, ishitrenost, nedosljednost i stoga posvemašnja neravnopravnost i nesigurnost? Nasljednik Komunističke partije Hrvatske, SDP, javno se na svom kongresu ispričao naciji za sve zločine koji su počinili njeni pretšasnici. Možda je već to dovoljno za Stepinca, kada se uzme u obzir da je država, pa tako i sudstvo, bila u to vrijeme komunistička država. Ukoliko ne, mudrije bi bilo da Republika donese sličnu, univerzalnu deklaraciju, no da pritom, a što je moguće važnije, potekne ozbiljna povijesna i pravna izučavanja koja bi prizore iz još uvijek ideologizirane prošlosti osvijetlila sa što više strana. Jer predstojećim bi zakonodavno - sudskom akrobatikom Sabor mogao dati povoda zlogukima da kažu, kako Hrvatska nakon "Danke Deutschland" pjevajući "Grazie Vatikan", što bi, naravno, bilo daleko od istine.

O kukavicama i njihovu

(književni esej, s puno pitanja i malo odgovora)

Imaju li kukavice pravo da to budu, ili se pred većinom hrabrih trebaju prenemagati da su hrabri? Dakako, imaju. Jedino ne — u ratu. Ili?

Slučaj 1.

Roditeljima nikada neće biti jasno zašto, ali je njihov jedinać čudno reagirao na poziv u vojsku. Hrvatsku vojsku. Znaju da je rano upao u čudno društvo. U srednjoj je školi, istina, bio odličan, ali je već tada, povrh obaveznih, čitao više knjiga koje nisu zadane. Mislili su da će ga to pustiti, ali je on otišao studirati filozofiju. Brzo je prekinuo studij i nastavio se zaživjeti nekim drugim knjigama. I nekim drugim ljudima. Javili su im kako je viđen, obrijane glave, u grupi što je išaranih lica i u žutim odorama svake subote kružila Trgom pjevajući *Hare Krishna*. Završio je na psihijatriji, slomljen, kada je dobio poziv. Nitko nije razumio što se prolomilo u mladiću koji je još prije tri godine odgulio Šuvarovih dvanaest *brucoskih* mjeseci u JNA, bez vidljivijih poteškoća.

Slučaj 2.

Diplomirao je kroatistiku i književnost. Ne bi mu se moglo predbaciti odsutnost domoljublja. No, tekstovi na kojima je radio nisu ga odveli u zatvor. Popravljao je tuđe pogreške i ponegdje bi zasošlo, još i onda kada se iz posvuda bljutave stilistike tek naslućivalo tko je autor. Bio je nezamijećen, sa svojim malim zadovoljstvima, malim neposlušnostima i svojim malim nezamijećenim životom. Prototip korisnoga građanina koji valjano radi svoj posao, prati događaje, ima o njima svoje mišljenje... Ali ima jednu manu: nije siguran da bi pucao u nekoga tko je u prilici da puca u njega. Kada je nešto prozborio pred vojnim vlastima, odlučio je da će postupiti po njihovu savjetu. Donijet će potvrdu iz neke vjerske zajednice i problem će biti riješen. Na izgled. To što se ponudio da bez oružja služi u prvim redovima, u sanitetu, pa

čak, ako treba i izvlači ranjene, nitko nije shvatio ozbiljno. Svi su mislili da je kukavica. Slučaj 3.

Odlučio je da sa ženom i djecom ode na dopust prije; u lipnju, umjesto u kolovozu. Otišao je u toplice, u susjednu zemlju. Kupali su se, ali i slušali radio. Izbio je rat u Sloveniji. Gledao je vijesti na televiziji; spikera nije razumio, ali još je i te kako poznao neke slike s ranijih ljetovanja: tu su sada padale bombe, tenkovi su letjeli u zrak, gorjele su uništene cisterne, iz kamiona su izvlačili mrtve strance... Otišao je rodbini, sjevernije, u Njemačku. Dok se bar malo smiri, pomišljao je. Ali rat je zahvatio Hrvatsku! U trećem tjednu dopusta vidio je uzbuđenog ratnog reportera na ulicama njegova grada. Jednoga su dana prikazali fiću kojega je pregazio tenk, nekoliko dana poslije golemu rupu u zidu bolnice. Na radio-vijestima u 22 čuo je da su u bolnicu pucali topovima iz kasarne. On je znao da je od ograde kroz koju su vojnici bježali u nedopuštene izlaske, i kroz njih se još iste noći vraćali (u neko drugo vrijeme), do bolnice 200 metara zračne linije! A njegov je dom treći kut tog malog trokuta... Javio se gazdi kod kojega je bio zaposlen i ovaj mu je dopustio još tri tjedna. Ostavili su auto u Njemačkoj i pošli su na sjever, turistički, ali su svake večeri u 22 sata slušali radio. I prije toga gledali slike na televiziji. Jedne večeri vidio je da netko njemu isuviše poznat, u njegovu dijelu grada, leži u lokvi krvi! Bjesomučno je nazivao telefonom dok se *osumnjičen* nije javio. — Sve je u redu, ali susjedova kuća je do temelja spaljena — rekao mu je glas.

Slike su govorile jedno, ali um se protivio: — To nije onaj miran grad, to nije ona mirna zemlja iz koje sam otišao! Kamo ću se vratiti! Ostali su na sjeveru. Tamo su ih dobro primili. Dcbili su najprije privremen, a potom stalni posao. Najprije privremen, a potom stalni stan,

koji su od svojega rada mogli plaćati. Djeca su krenula u školu. Savladala su jezik i ubrzo su mogla pratiti nastavu na domaćem jeziku. I još biti odlična!

U blizini nije bilo previse zemljaka, bar ne onih s kojima bi mogao podijeliti brigu i užas nad time što se događa. A njegov je grad na televiziji bio sve neprepoznatljiviji, a sve više ruševina. Vidio je jednom zhanca, kako nešto dramatično govore u mikrofon. Poslije toga, među nekom djecom na moru, vidio je njihovu djecu... ali ne i njih. Prvi jugosi koje je sjeć bili su neki mladići razborita izgleda koje je sreo pred imigrantskim uredom. Studenti iz Beograda, Pančeva, Novoga Sada. Odbjegli su od vojne policije koja ih je *regrutirala* po menzama studentskih restorana. Sa svojim prijateljima iz zemlje u kojoj se ne bi nikada nastanio — da nije izbio rat — priredio je dobrotorni party. Kada je otpustovao u Njemačku, po auto i jesensko/zimsku garderobu, odnio je sakupljenih 6000 DEM u hrvatski ured. — Baš fino da ste tu — rekao mu je službenik spremajući novac na sigurno — upravo smo dobili uputu da popisemo sve koji nešto rade u inozemstvu.

Objasnio je službeniku kako će mu poslati sa sjevera sve potrebne dokumente; dokaze da se školuje i radi...

Vozeći automobil prema gore, znao je da će to pismo s dokumentima biti njegov posljednji kontakt s domovinom dok ne protekne mnogo, mnogo vremena. Tko zna kako će izgledati njegov grad kada se vrati? Hoće li to biti već na ljeto? Ili na drugo ljeto, jer, šteta je da klinici ne utvrde jezik... A što će o povratku reći žena? Dok se vraćao, nije ga zatekao telefonski poziv iz njegova grada. Stigla ga je samo očeva poruka: bili su doma i raspitivali su se za njega. Otac je rekao kako je on već dvije godine vani. »Znamo mi te junake što se školuju i rade«, rekli su dok su oclazili. »To ćemo zapamtiti«. Znao je neke vršnjake koji su, zbog duga jezika, prije dvadeset godina morali bježati van. I tu su ostali. A on je pazio i samo je želio svoj miran život. Sađa je on bio vani. Vrsnjaci dugoga jezika učinili su da ne zna kada će se vratiti. Zar je jedan običan dopust od njega napravio lašca, i, još gore, emigranta?

Ovo su tri priče ljudske priče. Potpuno različite priče. Nije važno jesu li izmišljene; važno je već to, da su — moguće. Mnogo takvih i drukčijih, ne manje uvjerljivih i ne manje ljudskih priča, napisao je ovaj rat.

— Pa što! Osim suptilnih, ovaj je rat *domio* i krvave priče. O djeci i roditeljima; o djeci koja su ostala bez roditelja, o roditeljima koji su ostali bez djece, o roditeljima koji su ostali bez ruku i nogu, a djeca su ostala s njima. Ovaj je rat donio i priče o prijateljstvima, junaštvima; donio je sijaset filmskih

pravu na kukavičluk

scenarija i romaneskni zapleta, kakvi, da nije bilo rata koji je svakom približio njihov realizam, nitko ne bi povjerovao ni likovima ni zapletima, kada bi bili samo izmišljeni i umjetnički ponudeni publici na konzumaciju.

Doista, zašto govoriti o kukavicama, kad nema boljšeg vremena da se govori o junacima. Već će doći mirno doba, kada će heroji postati smiješni, a slabići, cinici i drugi ući će u modu? Doći će neka druga šezdeset i osma, djeca cvijeća... Bit će to vrijeme obilja u kojemu se više nitko neće morati boriti za ljudska prava, nego će u parlament ulaziti oni koji će se pokazati uvjerljivim borcima za prava — kućnih ljubimaca.

To vrijeme, doista, može doći jako brzo. Ako su umjetnički stilovi mogli smjenjivati jedan drugoga preko noći, ako se jedan pop-hit skida s top-liste, kao dosadan, samo tjedan nakon što je bio na prvom mjestu... To vrijeme, uostalom, ne mora nikada doći.

Ljudi koji su rat doživjeli po strani, a u istinitost i iskrenost njihovih sudbina ne mora nitko posumnjati, samo će uzdahnuti kada se bude govorilo o herojima. Klinac će doći iz škole i pitat će svog običnog oca i majku: — Što ste radili u ratu?

Milijuni prosječne djece dolazit će kući i pitati roditelje. Koliko li će njih moći reći:

— Bio sam heroj.

I oni koji su u ratu bili od prvoga dana, ali su sve vrijeme samo prali lonce (jer, nema ručka za heroje iz prljavih lonaca), neće znati što da odgovore djeci. Milijuni običnih ljudi otišli su u rat, da u njemu ne bi bili nešto drugo od onoga što su uvijek bili, obični ljudi.

Znamo heroje iz svjetskoga rata. Spomeničare. Poštene i hrabre ljude. Pa i one koji nisu od svojih ratnih godina napravili kapital. Jesu li samo bili anonimni, ili su u anonimnost potonuli kao alkoholičari.

Mladarija je pohrlila u rat, pa zginula. Ili se promijenila. U ratnim reportažama je sve one divne ramboe, irokeze i pankere, BadBlue-Boyse zamijenila obla linija sredovječnog rezervista; hrabri se komandos iz Ledererovih spotova s početka rata, u istoj uniformi, s istim oružjem, pretopio u nepopravljivog domobrana Jambreka.

Nekim će se poratnim generacijama Jambrek još dugo nuditi kao heroj slike i pisane riječi. Dok mu ne dosadi. Pravi, prosječni Jambrek, mislit će svoje kada ga mališan upita:

— Što si radio u ratu, tata?

Zašto će osakaćeni heroj biti čovjek koga nitko ništa neće pitati? Zašto će ratna laprdala dosaditi i Bogu i ljudima? Zašto će se Jambrek loše osjećati? Zašto će djeca čovjeka koji je nekako drukčije sačuvao glavu, jer je vjor rata tako htio, osjetiti prijekoran pogled druge djece?

Zašto će okorjeli pacifist pomisliti da je svijet dokraja poludio, kada će ga njegovo dijete tako nešto pitati, a neće ni očekivati da razumije očev odgovor?

Jesu li svi milijuni, što će ostati bez poštena odgovora svojoj djeci i unucima, utoliko manje ljudi jer nisu bili heroji? Jer nisu pohitali u vojsku? Jer ne mogu, i nikada nisu mogli ubiti? Jesu li, poslije rata, invalidi postali samo oni koji su ostali bez ruke, noge, a dobili su stakleno oko? Ili su invalidi i oni koji su završili u psihijatrijskim ustanovama? Ili su invalidi svi koji unucima neće moći pružiti odgovor, pa će oni pohrliti da ga sami, s oružjem u ruci, ponovno nadu? Hoće li doživotno biti invalidi oni roditelji koji svojoj djeci nisu priuštili izbjeglička ljetovanja, u kojima mjesecima nitko ni za koga nije znao jesu li mu najbliži među živima? Ili će potom, ipak u miru postati ljudi s manom, jer su iz Vukovara, a sebi i djeci, nisu na vrijeme priuštili Vukovar?

Hoće li uskoro dozrijeti naraštaji, koji će se, zajedno sa svojim roditeljima, od srca smijati humorističkoj seriji *Allo, Čedo! Allo, Ujo!*

Imaju li, ipak, kukavice danas pravo na svoj kukavičluk? Zašto nitko neće zamjeriti ženi, jer će ciknuti kada spazi miša. Zašto nitko neće zamjeriti čovjeku koji će propustiti poslovnu priliku života, jer nije imao poslovne hrabrosti? Zašto mogu normalno živjeti oni koji se nikada neće upisati u auto-školu, ne gledaju horror filmove, ne penju se na planine jer pate od vrtoglavice? Zašto će, ubuduće, regrutima pri-nati pravo na prigovor savjesti («*Tako mu i budi, kad želi robijati duplo*»), a danas ga gledaju sumnjičavo, čak i ako hoće u prvu borbenu liniju? Zašto se i u ratu milijuni pojedinaca moraju osjećati po strani, jer za potrebe rata i u vrijeme rata, trebaju heroji kao doping za preživljavanje prosječnih. Zašto se, poslije rata, heroji uvijek osjećaju zakinutima?

Zašto iste majke izvlače djecu iz jedne, da bi ih gurnule u drugu vojsku? Zašto pobornici zabrane pobačaja, sažalivši se nad nesvjesnom ljudskom larvom, u rat šalju cvijet mladosti i duha?

Ne iščitljuje li ispod svih ovih slova što pitaju neka druga sloboda do koje tek treba izrasti?

Heroja će uvijek biti. Uvijek više na strani koja se mora braniti. A kukavica više na strani koja u ratu nema čistu savjest. Opća sloboda često ne ovisi o pojedinačnoj ljudskoj sudbini. No, da li sloboda za sve, dolazi u ratu u kojemu je kukavica prikraćen da — bude kukavica. A nikada ne iskuša bi li, silom volje nekog drugog, ipak, mogao postati ratni heroj?

Je li rat vrijeme u kojemu se junakom postaje mudrošću srca ili razuma?

Trebaju li se, ipak, kukavice kamuflirati u heroje i poći na mjesta herojstava, pa odšutjeti svoju tihi istinu (da su ipak kukavice) kada ih prilika proizvede u javne heroje?

Ili, jesu li kukavice, nedostojni domovine, oni koji su usprkos svemu javno pokazali kako nisu heroji.

Heroji su uvijek dokazivali da su heroji, ne zamjerajući kukavicama što su kukavice.

S takvim herojstvima, rekao bih, i mir je herojsko vrijeme.

Ali heroji nisu zato da ih slave. Nego su zato heroji, jer su takvi. Ni kukavice nisu ništa bolje. Ali što počinje kad sin pita oca, unuk djeda; a oni ne mogu ništa drugo, nego da lažu? Jer od njih tako očekuju?

I kad se to počinje iznevjeravati sloboda: kad lažeš unuka, ili prijete, kad lažeš sebe?

Miroslav Ambruš-Kiš

Prema drugom svesku knjige Politika nenasilne akcije/The Politics of Nonviolent Actions Gene Sharpa (knjigu je moguće posuditi u knjižnici Mirovnog centra u Zagrebu) pripremila

Milena Beader

RIJEČ kao ORUŽJE

Knjiga u znanstvenim krugovima važi za jednu od najznačajnijih o nenasilnim društvenim promjenama, tj. drži se enciklopedijom teorije i prakse nenasilja i prikazom onih tehnika i metoda koje će ostati trajan doprinos ovog nasilnog stoljeća političkom životu u budućnosti.

Nasuprot uobičajenom shvaćanju, da moć proizlazi iz nasilja, te da ju je moguće kontrolirati samo još većim nasiljem, autor polazi od uvida da moć proizlazi iz onih društvenih izvora koje je moguće ograničiti i odbaciti nepristajanjem pučanstva na kooperaciju. *Pokazuje se tako da ljudi mogu odustajanjem od podrške vlastima dovesti i do raspada diktatorskih režima, jer je ponekad politička moć vlade veoma krhka.*

Nenasilna akcija polazi od toga uvida.

Glavna ideja je da je protivnikovu represiju moguće odbaciti "političkim jiu-jitsuom", kojom se slabi njegova moć, gubitkom podrške i porastom otpora.

Nenasilna akcija kao politički jiu-jitsu:

Upotreba nenasilnih sredstava protiv nasilnog protivnika stvara specifične, asimetrične konfliktno situacije, pri čemu se te dvije grupe uzdaju u sasvim suprotne tehnike borbe. Pretpostavlja se da protivnik može i hoće upotrijebiti nasilje i da ga se neće odreći suočavajući se s nenasilnom akcijom.

Važno je da nenasilna grupa ne napušta tehniku koju je izabrala, jer samo dovoljno snažna, promišljena i vješta upotreba nenasilne akcije može protivniku zadati ozbiljne probleme. Tada se primjenjuje politička jiu jica kojom se narušava protivnikova političke stabilnost, uzrokujući preokretanje represije na njega samog i tako slabi njegovu moć.

Da bi ojačali svoju poziciju aktivisti moraju dobiti podršku javnog mnijenja, da bi se smanjila mogućnost represije.

Iako to neće osobito obeshrabrili protivnika, on može u nenasilnoj akciji prepoznati ozbiljnu prijetnju svojoj politici ili režimu (slično kao kad se protiv njega upotrebljava nasilje).

Većina protivnikovih sredstava represije stvorena je za nasilnu neposlušnost ili otpor, no upotreba nasilja spram nenasilnih aktivista proizvest će probleme protivniku: kako okrutnost spram nenasilne grupe raste, režim izgleda sve odvratnije, a simpatije i podrška nenasilnoj grupi raste; s vremenom stavovi nacionalnog i internacionalnog javnog mnijenja vode ka političkom i ekonomskom pritisku; nasilje nad nenasilnim ljudima proizvodi sumnju u takvu politiku; dolazi do štrajkova i pobuna; javlja se opozicija unutar vladajućih grupa, i situacija se okreće protiv protivnika.

Suprotstavljanje protivniku nasiljem samo vodi do većeg nasilja.

Postoje razne metode nenasilne akcije: simboličke akcije, odbacivanje kooperacije, direktne intervencije u konfliktnoj situaciji.

METODE NENASILNOG PROSVJEDA I UVJERAVANJE

Njima se pokazuje da su aktivisti protiv nečega ili za nešto. Osuđuju se socijalni ili politički problemi, čime se želi utjecati na:

1. protivnika (prije svega) - usmjeravanjem pažnje javnosti na problem, s nadom da će uz podršku javnosti protivnik morati prihvatiti promjenu;
2. na javnost - u cilju da se privuče pažnja i dobije podrška za željenu promjenu;
3. obespravljenu grupu - grupu kojoj je učinjena nepravda, kako bi ih se potaklo da nešto učine.

Autor navodi 54. metode iz ove grupe, sistematizirane u 10 podgrupa: formalni iskazi, komunikacija sa širom publikom, grupno predstavljanje, simbolička javna djelatnost, pritisci na osobe, drama i muzika, procesije, počasti mrtvima, javna okupljanja, istupanje i odricanje.

FORMALNI ISKAZI

1. JAVNI GOVORI

Neki javni govori postaju vrlo značajna djela nenasilnog prosvjeda:

1. Prije no što su nacisti došli na vlast, potpredsjednik Franz von Papen je u govoru studentima na Sveučilištu Marburg 17.06. 1933, upozorio na smjer događanja i založio se za ukidanje nacističkog terora i slobodu, pogotovo tiska.

2. Rimokatolički svećenik Provost Lichtenberg, 11.11.1941. na ceremoniji u St. Hedwig katedrali u Berlinu, rekao je da želi dijeliti sudbinu Židova i biti odveden na Istok kako bi bio sa onima koji pate. Nacisti su mu, naravno, ispunili želju.

2. PISMA SUPROTSTAVLJANJA ILI PODRŠKE

Privatna pisma osobe ili grupe određenoj osobi ili tijelu. Pismo može biti tiskano kao "otvoreno pismo" (pisano određenoj osobi ali sa namjerom da utječe na javnost).

- U okupiranoj Norveškoj 1942. učitelji su poslali pisma Crkvenom i obrazovnom uredu kojima oni odbijaju članstvo u novoj fašističkoj učiteljskoj organizaciji. Njih je pismima protesta podržalo 10 000 roditelja učenika.

- Protestna pisma opozicije u Bugarskoj za vrijeme II svjetskog rata, poslana parlamentu, ministrima, vodama povodom objavljivanja antisemitske uredbе "Pravo na obranu nacije". Protestnim pismima javila su se udruženja bugarskih pisaca i liječnika.

- Pisma predsjedništva čechoslovačkih sindikata sovjetskim sindikatima, zahtijevajući da se i oni založe za povlačenje sovjetskih i trupa varšavskog pakta. Slična pisma poslana su službenicima i građanima Sovjetskog saveza.

3. DEKLARACIJE ORGANIZACIJA I INSTITUCIJA

- U 8. i 9. mjesecu 1942, prosvjedne deklaracije protiv deportacije Židova, čitali su svećenici sa propovjedaonica u Toulouseu i Lyonu. - Anti-nacistička pisma čitali su i pastori u crkvama Nizozemske i Njemačke u II svjetskom ratu.

- Javne deklaracije podrške Dubčekovom režimu i suprotstavljanju sovjetskoj agresiji bile su veoma raširene i značajene u prvim danima okupacije.

(nastavit će se)

"Koje će metode biti upotrijebljene u pojedinom slučaju, i koliko njih, vrlo će varirati zbog faktora kao što su: 1) tradicija angažiranih ljudi 2) širina i dubina znanja i iskustva sa metodama nenasilne akcije koje su poznate većini pučanstva, samim sudionicima u borbi i njihovim vođama 3) općoj društvenoj i političkoj situaciji 4) stupnju represije koju je većina pučanstva, aktivista i vođa spremno izdržati 5) prirodu protivnikovih ciljeva 6) izvore protivnikovih ovlaštenja/moći (uključujući administrativni sistem, aparat represije, itd.); 7) stupanj okrutnosti koji je protivnik spreman upotrijebiti; 8) stupanj protivnikove zavisnosti o članovima nenasilne opozicije; 9) broju sudjelujućih aktivista i stupnju podrške koju dobivaju od pučanstva; 10) kvaliteti aktivista i vođa; 11) prirodni ojađenosti (nepravdi); 12) fizički detalji u svakoj pojedinoj situaciji na koju se akcija odnosi."

PISMO NAMJERA

Poruka društvenim pokretima iz cijeloga svijeta

Jugoslavija je u posljednjih šest mjeseci bila u središtu interesa evropske javnosti. Impresionirala nas je reakcija civilnog društva; doista cijenimo priznanje i podršku koji su nam poslale mnoge grupe, pojedinke i pojedinci iz cijeloga svijeta. Mislimo da je sada čas za refleksiju i vrednovanje suradnje, nikle u teškim i traumatičnim uvjetima. Suočavali smo se s problemima u komunikaciji, jer je međunarodna zajednica teško prihvaćala da se raznolike jugoslavenske stvarnosti moraju promatrati kao različite i ne mogu biti tumačene kroz pojednostavljenja i poopćavanja. Uz povremene poteškoće u suradnji stekli smo i mnoga nova iskustva. Kriza u Jugoslaviji bila je dobar test za sve nas.

Dobra volja

Nema sumnje da su grupe Evrope i svijeta pokazale izuzetnu volju, željevši doprinijeti pozitivnu energiju u vrijeme krize. Puno je grupa radilo na širenju informacija, nekoliko istraživača, novinara i aktivista su nas posjetili, učili o različitostima i izvjestili o zbivanjima. Organizirali su nekoliko treninga za mirovne aktivistice i aktiviste. Organizirano je i nekoliko govorničkih putovanja u razne evropske države. Mnogi su ljudi sakupljali sredstva i poklonili tehničke uređaje za rad mirovnih grupa na našem području.

Dobre namjere i ponekad loši rezultati

U razgovoru o međunarodnim aktivnostima u našoj regiji (Hrvatska i Slovenija) podijelili smo boravak naših prijatelja iz drugih zemalja u dvije kategorije. Susretali smo:

1. ljude koji ostaju prekratko da bi dobili ono što očekuju
2. ljude koji posvećuju dovoljno vremena za učenje, pomoć i razumjevanje

Pokazalo se da je presudan faktor za vrednovanje kvalitete posjeta vrijeme. Otkrili smo da se osjećamo sretni i ispunjeni poslije posjeta novinara, trenera, volontera koji ostaju s nama dovoljno dugo, da bi uopće saslušali jedni druge, razumjeli iskustvo rata, saslušali analizu konflikata i prihvatili naše političke prijedloge. Sa takvim posjetama nismo imali nikakvih problema. Sve su bile uspješne, stvorili smo nova prijateljstva i započeli nove dugoročne projekte.

Imali smo i brojne "instant" posjetioce koji su očekivali da napravimo organizacijska čuda, ali nisu imali vremena ni volje da nas saslušaju. Ova se kritika posebno odnosi na "karavane mira". U karavanima su mnogi ljudi putovali kroz gradove bivše Jugoslavije praveći vrlo kratke stanke — što nam je zadalo mnogo posla, s vrlo mršavim rezultatima.

Medu posjetiocima smo ponekad osjetili jaku sklonost ka mirovnom turizmu ili mirovnom safariju. Ta vrsta pohoda se obično priprema bez konzultacija s lokalnim grupama. Priprema se iz inostranstva što nas je stajalo u položaj ugošćavanja, a ne suradnje.

Želimo objasniti naše namjere i prioritete. Da bi se ubuduće izgubilo što manje vremena i energije predlažemo uvažavanje slijedećih principa za aktivnosti na kriznim područjima:

1. poželjno je da projekti budu pažljivo pripremljeni u suradnji s lokalnom grupama
2. za ispunjavanje željenih ciljeva mora se odvojiti dovoljno vremena

3. broj posjetilaca treba biti primjeren ciljevima misije, dobro je da svatko ima unaprijed određenu ulogu i mjesto (za sakupljanje informacija su bolji duži boravci manje grupe, nego kraći dolasci velikih grupa)

4. prije polaska u krizna područja poželjno je napraviti bar neki pripremi rad

Namjere i prioriteti

Svjesni smo da ćemo nakon prestanka sukoba započeti dugoročan rad, posebno za promociju pomirenja konflikata i izgradnju povjerenja te rad sa traumatiziranim ljudima žrtvama represije i rata (više od pola milijona ljudi je prognano, broj žrtava procijenjen je na 50.000 tuića, a velika je većina ljudi prošla kroz traume izazvane ratnim razaranja). Naš je cilj izgraditi infrastrukturu za dugoročne projekte i obrazovati ljude koji će popularizirati mirovnu kulturu i nenasilno rješavanje konflikata.

Da bismo ispunili te ciljeve treba nam vaša podrška. Puno nam znači:

1. da širite informacije o našem radu, analizama i vizijama, organizirate govornička putovanja u vašim zemljama, prevodite naše publikacije, dijelite materijale o našim akcijama itd.
2. da pomažete u izgradnji infrastrukture, uređa, kampova itd.
3. da organizirate treninge i obrazovne radionice za naše aktiviste i ljude direktno pogođene ratom (nenasilje, rad sa grupom, razrješavanje sukoba, lokalno organiziranje, resocijalizacija...)
4. da nas podržite svojim iskustvom / tragamo za iskusnim ljudima koji mogu duže raditi sa nama na poboljšanju međunarodne komunikacije, uređivanju i objavljivanju publikacija, obrazovanju, radu s izbjeglicama itd..
5. da se angažirate u sakupljanju i raspodjeli humanitarne pomoći.

Veselimo se uspješnoj suradnji.

**Odbor Antriratne kampanje Zagreb/Hrvatska
Koordinacija mirovnih inicijativa Ljubljana/Slovenija**

